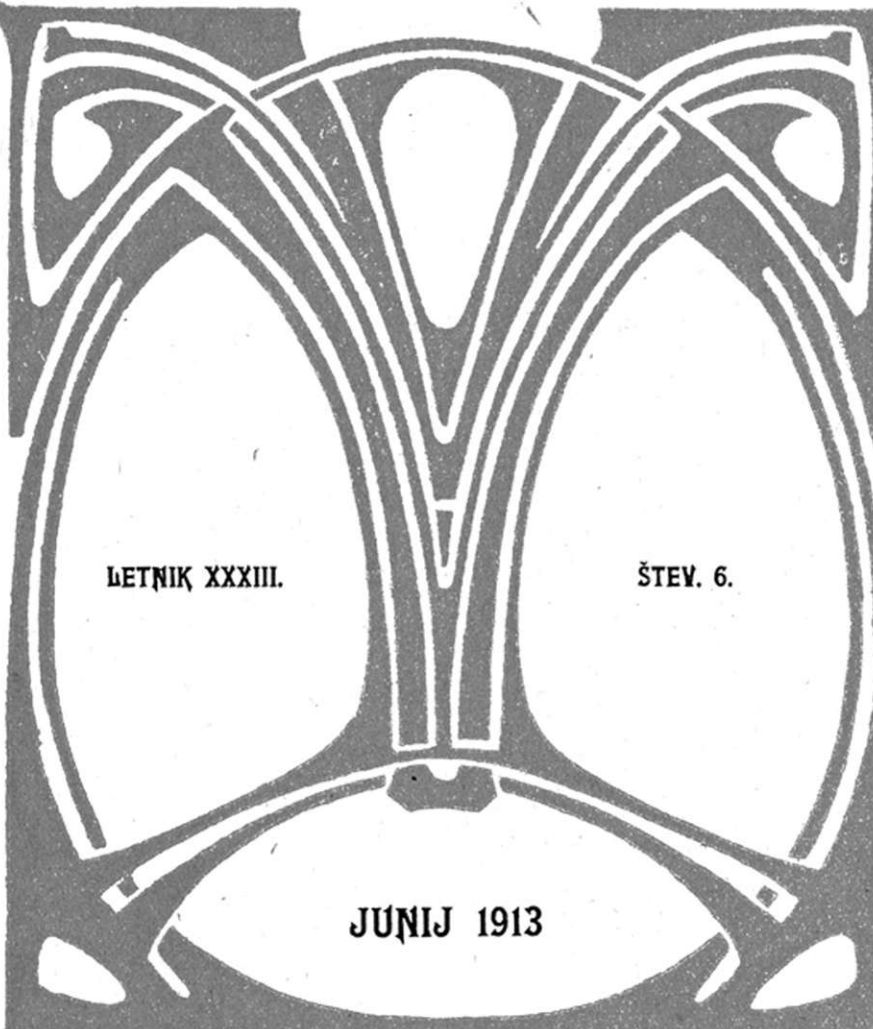

0. 11. 1913

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 6.

JUNIJ 1913

Vsebina junijskega zvezka:

1. Mlado klasje. Ig. Gruden: <i>Relief</i>	281
2. Ivan Petrovič: <i>Gazela</i>	281
3. R. Zarnik: <i>Pesem. — Momenta</i>	282
4. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje prihodnjič.)	283
5. Vojeslav Molè: <i>Pismo z dežele</i>	295
6. Ig. Gruden: <i>V viharju</i>	230
7. Lovro Kuhar: <i>Tadej pl. Spobijan</i> . (Konec.)	301
8. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	312
9. Paul Verlaine-Vojeslav Molè: <i>Sentimentalen razgovor</i>	317
10. Ferdo Kozak: <i>Zeleni Juri</i>	318
12. Josip Premk: <i>Letoviščarji</i> . (Dalje prihodnjič.)	326
13. Temeniška: <i>Pomladni spev</i>	330
14. Književna poročila. J. Wester: <i>Pav. Flerè, Babica pripoveduje</i> . — Fr. Kobal: <i>F. Milčinski, Kjer ljubezen, tam Bog</i> . — Dr. J. M-j: <i>L. Tolstoj-Dr. Ljudevit Pivko, Ljudske pripovedke</i> . — Dr. J. Š.: <i>Dr. Tad. Stan. Grabowski, Stowieński poemat na tle polskiem</i> . (A. Žakelj-Ledinski: „Vilkovo“.) — Dr. Vojeslav Molè: <i>Dr. Feliks Koneczny, Stowianoznawstwo a stowianofilstwo</i>	331

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
 četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
 ===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebingar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflcova ulica št. 5.

Mlado klasje.

Ig. Gruden:

Relief.

Vzduh težak je in vse polje
dežja čaka.
Skozi razor mračne volje
kmet koraka.

Lice bolj od žejne zemlje
je razrito,
od skrbi, ki kri izžemlje,
vse izpito.

V polju bilka se ne gane,
ptič molči;
skozi dalje nepoznane
blisk leti.

Na razgrete njive v polje
lega mrak.
Kamorkoli, sam, brez volje
gre korak.

Ivan Petrovič:

Gazela.

V dvorani med pari se Amorček smeje, dragica, glej!
vrti se, mežika: „Le urno, hitreje!“ — Dragica, glej,
kak ogenj v očeh ima, ogenj na ustnih:
pogleda, pokima — srce se ogreje — dragica, glej!
A mali beži kakor misel nemirna,
in parček za parom se več ne umeje. Dragica, glej
proseče poglede in srca drhteča!
In prvi in drugi že znamenja šteje, dragica, glej!
— Mi drug je naklonjen? — Me ljubi družica? —
Kaj čuda, da tvoje še moje srce je, dragica, glej!

R. Zarnik:

Pesem.

Bledi mesec vrh neba,
z njim spomini lepih dni.
Črna žalost v dnu srca,
z njo spomini dveh oči.

Kje si ljubica - devojka,
kje je sreča najina?
Siva megla je v daljini,
pusta, mrtva krajina.

Sredi nje je javor bel
in na njem ždi črni vran,
on mi solnca žar je vzel
skril pod krila zlati dan.

Momenta.

I.

Kaj si mi, življenje, kaj si?
Pela mati mi je ob zibelki,
solnce zlato je sijalo,
peli v nemi dalji so zvonovi:
bil je praznik. —
V cvetju mladih lilij dete je zaspalo. —

II.

Krik je planil skozi sivi mrak.
V polju je obstal
mladih, grenkih dni korak.
Ti, življenje?
Iz noči sta v noč si v dušo zrla,
misel se je vsa v brezup zažrla —

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

32.

Jud Šmul je domoval konec Dolge ulice na levi. Tja je marširal vitez Ahac počasi in dostojanstveno, akotudi je imel le en sam cekin v mošnji. Medpotoma pa je oveselil nekaterega znanca z milostnim ogovorom in nagajivo pomežikaval mladim Židinjam.

„Dekličice, prepeličice!“ je klical koketnim mladenkam, ki so hihitale za zagrinjali. „I, kaj se mi tako skrivate? Saj nisem prav nič hud! He — Zaira, Sulamit, Dalila, Rahel, Atalija! Nič se ne bojte, vitez Ahac Doljanski je iskren prijatelj vseh zalih deklet!“

Enako vljudno je pozdravljajl vele stare mamice. Videl je pa tudi marsikateri mlad, bolan obraz. In zasmilil se mu je ves zaničevani narod.

„Kaj imajo ti čudni ljudje dobrega na svetu?“ je umoval. „Ali je mar vredno živeti tako življenje, življenje polno grenjave, zasme-hovanja, zasramovanja? In vendar ste zvesti svojemu teptanemu narodu! In vi, ubogi otroci! Kaj vas čaka? Bridkost, zaničevanje. Zakaj? Ali ste mar vi krivi, da vas je rodila judovska mati?“

Na prvem oknu predzadnje hiše na desni je zagledal polno zelenih in višnjevih zdelic in steklenic za zdravila; nad njimi pa sta visela zlato solnce in srebrn mesec in opozarjala na čudovito moč in lekovitost nastavljenih vraštev.

Pri sosednjem oknu je sedel sloviti zdravnik in astrolog Jisroel in listal v vezanem preperelem rokopisu. Beli lasje so mu okvirjali dobrohotno lahnordeče obličje, bela brada mu je visela globoko na prsi. Veleučeni Jisroel je bil eden prvih mož med ljubljanskimi Židi. Tudi v tem malem oddelku je gospodoval duh odločenosti: nekatere obitelji so visoko nadkriljevale druge v bogastvu in ugledu. Pokolenje slavnih rodovin je veljalo več nego kupi zlatnikov; največje spoštovanje pa so uživali potomci pobožnih in učenih dedov. Tak veleugleden mož je bil Jisroel. Slovel je daleč naokoli, ne samo pri rojakih, ampak tudi pri kristjanih, ker je vedel in znal več nego domači doktorji in padarji. K njemu so romali bolniki celo s Koroškega in Štajerskega. Odkar je Žigi Sebrijaškemu, deželnemu glavarju kranjskemu, ozdravil pljučnico, se je godilo ljubljanskim Židom malo bolje. Zavidni krščanski kolege so ga devali v nič in trobili,

da deželni glavar sploh ni bil zbolel za pljučnico, ampak da se je le malo prehladil in da bi ga bila ozdravila vsaka še tako neumna stara baba. Hvaležni rojaki pa so bili ponosni nanj in ga primerjali slavnemu židovskemu zdravniku in zgodovinarju Jožefu Flaviju, ki je princu Titu odpravil udnico in pridobil svojemu narodu naklonjenost rimljanskih prvakov.

„Imeniten mož,“ si je mislil vitez Ahac. „In apoteko ima kar na oknu! K njemu se pridem lečit, ako me rani turško orožje.“

Rad bi se bil pomenil z učenjakom, pa se mu je le preveč mudilo za preljube denarce. Zato ga je le kolegialno pozdravil in krenil proti Šmulovi hiši. Pritlična okna z okroglimi, medlimi šipicami so bila zavarovana z debelim železnim okrižjem, spodaj izvitim v polukrogu na ulico. Vrata in oknjaki so bili lilasto opleskani.

Čez dve nizki stopnici je stopil v temno prodajalnico. Pri vratih je stala vegasta klop. Križema na okoli so ležali svežnji, cule, zvite preproge. Ob straneh je visela raznobarna obleka, orodje, orožje; na policah je bilo polno posode, malovrednega lišpa in pohišnega drobiža. V levem kotu zadaj je stala velika železna omara, sredi sobe pa nizka miza, na njej ura na pesek, rovaš in računska deska. Na kupu stare obleke je sedel Natan, dvanajstletni sin Šmulov. Crnokodrasti živooki dečko z nekoliko prevelikim nosom se je držal malo bolj kisto, ker so ga bili postavili za stražo v prodajalnico. Pri njem je ležal kuža, prijazen kuža, vaje tujcev in lepega obnašanja; nikar da bi bil zalajal ali zarenčal — vljudno in gostoljubno je migal z repkom vitezu Ahacu na čast.

„Kje je oče?“

„V sinagogi moli minho, popoldanjo molitev, takoj pokličem sestro,“ je hitel Natan, ves vesel, da bo smel vun med tovariše. „Azu, Azu, ostani lepo tukaj!“ je velel psu in naglo izginil za omaroganim žoltosvilnatim zastorom pri železni omari.

Vitez Ahac je previdno sedel na majavo klop; zaječala je pod njegovo težo. Zabrenčal je poskočno pesmico in udarjal takt z levo peto, da je rahlo zvenela srebrna ostroga. Kmalu pa se je pomajala zavesa iznova in izza nje je stopila Šmulova hči. Miriam (Marija) je dosegla komaj šestnajst let, pa je bila že skoraj popolnoma razvita. Izvedeni mladeniči so jo soglasno imenovali lepoticco. Čisti oval njenega nekoliko rjavopoltega orientalskega obraza je komaj vidno temnila zagonetna senca, žalobna zamišljenost in stroga resnoba tihoma trpeče duše. Pod izredno gostimi, krasno zarisanimi obrvmi je sanjalo dvóje koprnečih oči o bajnih tajnostih in krasotah druga-

čnega, prostega življenja. Ko pa je zagledala Miriam veselega viteza Ahaca, se je mahoma izpremenil izraz njenega obličja, radost ji je zaokrožila živordeče ustne in iz oči ji je pobliskavala ljubka porednost.

Vitezu Ahacu je bila mladenka tako po godu, da jo je sklenil osrečiti z daljšim nagovorom. Svečano se je odkašljal in jel zamahovati z rokama.

„Roža jeruzalemska, tvoj brez konca in kraja zaljubljeni prijatelj ženske krasote te pozdravlja z odkritosrčnim veseljem! Pa — čakaj no malo, zakaj se mi smejaš? Ali sem mar tako smešen?“

„Nikakor ne, gospod vitez!“ je odvrnila popolnoma resno in si popravljala čepico, onizano z rdečimi in zelenimi biseri; to je bil edini okras skromno oblečenega dekleta. „Ali govoriti znate tako kratkočasno, da vas mora biti tudi še tako žalosten človek iz srca vesel, kadarkoli vas vidi.“

„Tvoje priznanje me veseli, posebno veseli,“ je zadovoljno kimal pohvaljeni veseljak na škripajoči klopi. „Toda zdaj me poslušaj in nikar me ne moti, da mi ne zmedeš dolgih niti mojega lepega govora! Miriam! Razlit balzam je tvoje ime, cvetlica iz Sarona, lilija poljan! Tvoje oči so kakor golobi ob potoku. Tvoj nos je podoben stolpu libanonskemu, ki gleda proti Damasku. Purpurni tkanini enake so tvoje ustne, tvoj glas je poln milote. Enaki so tvoji zobje čedi ostriženih ovac, prihajajočih iz kopeli. Kakor granatova jabolka so tvoja lica. Enak je tvoj vrat slonokostenemu stolpu Davidovemu. Vzrasla si ko cedra na Libanonu. Krasna si ko šatori Kedarjevi, ko zagrinjala Salomonova. Faraonovemu vozu te primerjam, ljuba moja! Kar je lilija med trnjem, to si ti med devicami. Kako popolno si lepa, prijateljica moja! In na tebi je ni nobene napake. Krasna si kakor luna in čista ko solnce. Z Libanona pojdi z mano, z Amanasovega vrha, z vrha Senirjevega in Hermonovega od jam Levjih in Pantrskih gora. Tebi na čast bi obljudil celo večno treznost!“

Miriam se je držala resno, ko je spoznala, da deklamira vitez Doljanski Salomonovo Visoko pesem ljubezni, pesem vseh pesmi. Naposled pa jo je iznova premagal smeh, zakaj zadnjega stavka ni nikdar zapel kralj Salomon, ampak vitez Ahac.

„Že dolgo nisva bila tako srečna, da bi se videla!“ se je oglasil nanovo.

„No, ta nesreča se da preboleti,“ je dejala mirno in nagajivo nagnila glavo.

„Tako govoriš? Nezvesta! Ali me ne ljubiš več tako, kakor prejšnji teden?“ Požugal ji je s kazalcem.

„O — gotovo! Ljubim vas prav čisto tako, kakor prejšnji teden ali pa — pred petnajstimi leti.“

„Tako. Tako sem se zatorej motil! Glej, Miriam, veselje mojega srca, zasnubil sem te pri očetu.“ Govoril je tiho in se držal tako resno, da se je vendar malo preplašila.

„In moj oče?“ je vprašala naglo in stisnila ustnice.

„Očka so bili zadovoljni,“ se je lagal vitez Ahac slovesno.

„O kaj pa!“

„Ali nisem zal dečko?“

„Dečko? Haha! Veste kaj, gospod vitez? Moj stric bi bili lahko, moj ujec ali moj oče. Pri nas se ženijo dvajsetletni, enoindvajsetletni fantje.“

„Kaj tisto, draga moja! Vedno se čutim tako krepkega in mladega in razposajenega kakor osemnajstleten mladenič, ki mu še ni dozorela prava pamet, mladenič, ki uganja rad vsakovrstne neumnosti.“

„Kar ste povedali nazadnje, vam verjamem prav rada.“

„Viž jo, kako zna zabavljati! Res, res, Miriam, vsako leto — kaj vsako leto! — vsak mesec o mlaju se čutim mlajšega. Ako pojde tako dalje, bom moral naposled še enkrat v zibelko! Kaj praviš, prijateljica zlata?“

„Nič, mojemu ženinu sme biti kvečemu enoindvajset let!“

„Miriam, ne bodi no taka! Pomisli vendar, koliko milijonov lepih punc je na svetu —“

„Nič, nič, enoindvajset, enoindvajset!“ je ponavljala in trkala s kazalcem na mizo. „Pa tudi sicer... Saj vam je znana postava? Odrezali bi mi nos.“

„O, vem, strogo prepovedan je zakon med Židi in kristjani. Bedaste postave! Pa to nič ne de! Veš kaj, prijateljica? Daj se krstiti?“

„Tega pa že nikoli ne!“

„Le pokristjani se, ljuba Miriam, večno ti bom hvaležen, boš videla! Kako vesel bi bil dobrega dela, ako bi rešil tvojo dušo večne pogube! Oh, poboljšaj se in ne zametuj zlatih naukov Mesije! Ali ste čudaki, vi Judje! V črni temi svoje trdovratne zaslepljenosti ne marate pripoznati največjega modrijana, rojenega Juda, največjega genija, najplemenitejšega človeka, kar jih je bilo in kar jih še bo od vekomaj do vekomaj! Daj se krstiti!“

„Ne, ne. Toda, povejte mi, gospod vitez — kajne, vsa dekleta imate radi?“

„Pa še kako! O, moja duša je zlata! Vsa mlada dekleta imam rad, ako so le količkaj zala. O — kakšno plemenito srce imam! Ali, kdo ti je vendar že pravil o tem?“

„Ha ha, Dita, pa Ester tudi,“ se je smejala Miriam in se nasmehnila na mizo.

„Vidiš, vidiš, taka so dekleta! Nobene tajnosti jim ne sme človek zaupati. Vse razneso.“

„Zakaj pa ste jima ponujali srce?“

„Govoril sem le v šali, ljuba Miriam! Zakaj zvest sem bil, zvest sem in zvest ostanem le svoji edini, nebeško lepi ljubici!“

„E! Kje pa je to srečno dekle?“

„Moja nesrečna ljubica Fiametta Santarosa? Sam Bog vedi, kje prebiva. Nemara je doli v Kalabriji ali pa v Siciliji ali pa celo v Afriki.“

„Pa ste res čudni, gospod vitez! Menim, da bi morali vendar vedeti, kje živi bitje, vašemu srcu najdražje!“

„O ne, prijateljca! Tega mi ni treba vedeti. Pravi vitez občuduje, časti, ljubi kraljico svojega srca mirno dalje, akotudi se mu niti ne sanja, kje prebiva izvoljena krasotica. Poglejte, tale nežna petlja je delo njenih prebelih rok.“

Iskreno je poljubil Fiamettino darilce.

„Revica! Bog ve, kam jo je vlekel njen zakonski dedec. Morebiti ji prav zdajle prodaja svoje sitnosti, da ubožica še rajša misli name.“

Tedaj je vzdignil Azu glavo. Zaslišala sta drsajoče korake.

„Oče,“ je rekla Miriam, se nasmehnila vitezcu v slovo in izginila za ramenim zagrinjalom.

33.

Šmul ben Zuar, eden najimovitejših Židov ljubljanskih, je bil srednje velik in jako suh. Bilo mu je komaj petdeset let; trudno, razorano obličje in izmozgani hromotni život pa ga je kazal mnogo starejšega. Glava mu je bila izredno velika, še večja, nego Ahačeva, in večjega nosu ni imel prej kone nihče v Ljubljani.

Napravljen je bil sijajno; njegov rumeni židovski klobuk, njegova obleka, vse se je svetilo od potu in masti. Mršavo truplo je tičalo v ohlapnem temnomodrem kaftanu, prikrojenem menda po modrem pregovoru: širok kaftan ima dovolj prostora za vse gorje. Ob sencih so mu mahali sesvedrani pajes. Od ogoljenega usnjatega pasu mu je visela trioglata torbica in pa tales, mošnja za molitveno

tančico in molitveni jermen. Na levih prsih mu je bil prišit šibolet, žolta judovska krpa.

Miriamin oče je bil jako pobožen, strogovoren mož. Z neomajno zvestobo se je ravnal po vseh šeststo zapovedih, oziroma prepovedih. Vsako leto se je postil na očetove smrti dan; vsak mlaj je obhajal z zahvalnicami; pridno je obiskoval vse židovske bolnike; bil je pri vsakem pogrebu; po trikrat na dan je šel molit v sinagogo; v urah počitka pa je razmotrival mišno in gomaro. Nihče ni v ljubljanskem templju popeval s tako gorečnostjo, nihče ni gledal tore, štirioglate deske s svetimi zapovedmi, tako blagoverno, tako zamaknjeno, kakor Šmul, sin Zuarov. Po trikrat na dan je vrgel svoj vinar, svoj prispevek za judovsko šolo v cerkveno pušico in obdarjal tudi siromake, da so mogli dostojno praznovati šabes. Sinagogi pa je podaril krasno zlatozarno ogrinjalo za tabernakelj in dragocen, z biseri okrašen plašč za toro. Z največjim veseljem in ponosom je opravljal častno službo cerkvenega blagajnika. V sinagogi je preživel najlepše ure svojega življenja; skoraj ni poznal drugega razvedrila, nego premišljevanje globokoumnih nauk, ki so jih zapustili stari židovski modrijani.

Neopisno pa se je radoval Šmul, ako je mogel okaniti in oskubsti kristjana; to je smatral za posebno zaslužno delo. Od ponedeljka zjutraj pa do petka zvečer se je marljivo bavil s trgovino. Užival je popolno zaupanje potratnih plemenitašev in vladnih uradnikov. Dobavljal jim je domala vse potrebno: drago svilo za visoko gospodo in preprosto sukno za njih hlapce, zlato tkanino in baršun, zlatnino in dragulje za aristokrate, pa konjsko opravo za njih vojnike. Vse je oblekel in oskrbel od nog do glave, vse je pošiljal ošabni gospodi na dom, kajpa večinoma na ljubi puf. Posojeval jim je tudi denar na dolžna pisma in zastave. Kupoval pa je staro obleko, orožje, pohištvo in vsakolično robo, ki so jo klativitezi in vojni hlapci uplenili trgovcem ali romarjem ali drugim popotnikom na cestah in rekah.

Pobožno je poljubil mezuso, majhen pergamen, ki je, popisan z reki svetega pisma, visel na vratih. Pohlevno, s povešenimi očmi se je obrnil proti vitezu, se dvakrat priklonil globoko in ga pozdravil: „Dober dan in dobro leto prežlahtnemu gospodu!“

„Bog daj!“ je odzdravil in pokimal vitez Ahac. „No, Šmul, očka, ali kaj pridno molite, da nam Turki ne bi vzeli in razdejali Ljubljane?“ Tako je vprašal, ker ni hotel precej barantati, da Žid ne bi prekmalu spoznal njegove denarne zadrege. Ali navihani Šmul je takoj uganil, kaj in kako,

„Au, au!“ je zaječal plaho, dejal klobuk na omaro in iztegnil svoje dolge prste pred ušesi kakor v bran. „Kas vešolom, Bog obvari — kaj mi govori velejasni gospod o Turkih?“

„Ali se jih tako bojiš?“

„I kako se jih ne bi bal, divjakov!“ je vzdihnil Šmul in se prihulil za mizo, da ga je bilo manj videti. „Vselej mislim na Turke, kadar molim šefot, molitev zoper naše sovražnike.“

„Ako osvoje Ljubljano, pomrcvarijo najprvo vas Jude!“ ga je strašil vitez Ahac z vidnim veseljem. „Saj vedo prav dobro, da imate po svojih brlogih polno dragocenosti. Vse vam prekopljejo in preiztaknejo, vse zidove in kleti in vse luknje!“

„Au, au, lepo prosim gospoda, naj ne govori tako strašno!“ je tarnal Šmul, dvignil dlani nad glavo in se sključil do brade za mizo. „Vaša svetloba, jaz nisem, lahko rečem, noben junak! Naj mi verjame previsokorodni gospod, da nimam take sposobnosti. Za Boga milega, kako se jamem tresti, kadar le kaj slišim o nevarnih Turkih! Ako res pridivjajo nad nas, nam bo to kazen, ker ne živimo vedno po zakonu Mojzesovem; le zato moramo trepetati za življenje in blago.“

„He, Šmul, kadar se prikažejo širokohlačniki, ti pa meč pa sulico v roke in hajdi nadnje s svojimi brati!“

„Kaj pravi gospod? Meč? Meč in sulico? Bodi gospod zdrav in močan sto let — ali ne naglašam zmeraj, da nimam nobenega pravega veselja do vojskovanja? Niti izza zidu se ne bi upal streljati na Turka in dražiti od daleč njega, ki tako rad odrobi glavo, au, au! Ne, ne, miroljuben trgovec sem, krotak trgovec in se previdno ogibam vseh gezeres, vseh sitnosti. Živim prav skromno, da bi mi knez usmiljenja prizanesljivo sodil moje grehe v dolini Jozafatski in me blagoslovil ob uri ločitve. Ako prihrume Turki — se jim umaknem lepo tiho v sod ali v peč ali v dimnik.“

Počenil je do nosu za mizo, kakor bi se hotel že zdaj skriti krvolokom; s svojimi malimi očmi je gledal tako plašno in debelo izza robu, da se je jel vitez Ahac na glas grohotati odkritosrčnemu strahopetcu. „V dimnik... ho ho... Osuše in prekade te kakor kračo!“

„Zmerom bodi gospod zadovoljen pa vesel — ali, lepo prosim, pomeniva se kaj drugega!“ je pohlevno predlagal Žid in počasi lezel izza mize zopet kvišku. „Ako želi vaša preblagorodna visokost, narediva dobro kupčijo?“

„Dobro, Šmul, le zmeniva se! Za nekaj dni bi zastavil tole!“ Vitez Ahac je snel svoje bodalo s pasu in ga dejal na mizo.

„Za nekaj dni,“ je rekel Šmul, potegnil obrvi in rame kvišku ter pokazal svoje rumenkaste zobe. „Ako pa viteza ne bo več nazaj, mi ostane kapital brez obresti, au!“

„Ne klepetaj! Povej, koliko mi posodiš!“

Pozorno je ogledoval Jud bodalo od vseh strani. Ko je otipal vse dragocene kamene ročnika in nožnice, je dejal: „Tako res naj bom srečen in zdrav, kakor vam ne morem dati več nego pet cekinov benečanskega kova. Nobenega krajcarja več.“

„Kaj, barantač nesramni!“ je vzkliknil vitez nejevoljno. „Bodalo je vredno med dvojčkoma več kakor trideset beneških zlatnikov. Podaril mi ga je moj svak grof Majnard Blagaj, preden je odpotoval na Hrvaško, kjer ima več gradov in vasi, nego znaš ti kozjih molitvic! Daj mi petnajst cekinov!“

„Au — petnajst cekinov!“ je zastokal Šmul in kakor ves začuden sklenil roke pred čelom. „Čemu pa naenkrat toliko denarja?“ Nagnil je veliko glavo, poželjivo gledal dragoceno orožje in javkal: „Čemu mi bo ta nevarni nož? Talmud mi prepoveduje nositi orožje. Kar petnajst zlatov? Vaša prevzvišena velmožnost, ne morem, ne morem!“ In zamahnil je z rokama daleč naravnost predse.

„Štirinajst!“

Šmul je molče dvignil dlani pred pazduhi in pomajal z glavo, da so mu bingljali dolgi kodrasti pajes okoli velikega nosu.

„Trinajst, Šmul! Vraga, saj ti vrnem v kratkem!“

Navihani Jud je malomarno skomizgnil z ramami, kakor mu ne bi bilo prav čisto nič do kupčije. Pogladil se je po mastnih rokavih, včasi skrivoma poškilil na bodalo in hitel z jutrovske zgovornostjo: „Naj me izvoli milostno poslušati vaša prežlahtna visokost! Moj oča Zuar — bodi mu paradiž! — je bil vse žive dni siromak in tudi jaz sem le berač. Tako res zdrava in srečna bodiva oba skupaj, kakor govorim samo živo resnico. Nihče na svetu ne more reči, da bi ga bila Zuar ali Šmul ogoljufala le za pol vinarčka. Tako gotovo naj ne jem nikdar več macesov, opresnikov, kakor ni bil nihče v naši rodovini lokefec, malopridnež. Trudil in mučil sem se, odkar sem izhodil; pretrpel sem mnogo mnogo krivice. Pa kaj bi pravil gospodu dolgo majso, povest! Tudi gospoda ne maram ogoljufati za noben vinarček — rajši bi izgubil vse zobe!“

Vitez Ahac ga je motril nezaupno in zarenčal zlovoljno: „Daj mi deset cekinov, zgaga čifutska!“

Šmul je bridko vzdihnil in šel k omari. Odklenil je stranski predal in vzel iz umazane bisage usnjato mošnjo. Počasi je naštel

pet cekinov na mizo in se pogajal: „Pet cekinov, vaša velerodna milost, več ne morem plačati, akotudi mi daste sto goldinarjev!“

„Nikar me ne draži, Šmul!“

Žid je pobral cekine in jih zopet spravil v mošnjo. To se je zdelo vitezu Ahacu grozno za malo. Ves rdeč od jeze je zapretil Hebrejcu z nožnico svojega meča in ga jel oštevati: „Kaj, ti zani-karni farizej, tako se vedeš pričo plemenitaša? Prokleti hinavci, vsi skupaj! Moral bi vam reči kakor cesar Mark Avrelij: „O Markomani, o Kvadi, o Sarmati, zdaj sem naletel na še gnusnejše ljudi, kakor ste vi!“ Prav vam bodi, da vas Ljubljanci ne morejo žive videti, prav vam bodi, ako vas večkrat namlatijo! Edini Aron je še nekaj vreden.“

„Ubogi reveži smo, krotki in ponižni ko Hilel in Job in Mojzes, Ljubljanci so pa prepirljivi kakor Korah.“

„Še zdaj ste tam, kakor pred 1472. leti, ko se je rodil Mesija, Jezus Kristus, judovske matere sin. In zastonj se je rodil, trpel in umrl za vas, za svoje rojake! Ako ostanem v Ljubljani, vas nemara izpreobrnem, danes se mi pa ne ljubi. Samo toliko rečem: Židje izpolnujete zapovedi le po vnanjem. Cenite le prazno lupino, jedro pa zametujete. Slepo se oklepate le mrtvih črk in čačk. Vaš talmud je zakon zoprnega farizejstva. Sovražite vse nežide in zaničujete deželo, ki vas pita, vsiljivi pritepenci! Ne pritožujejo se samo Ljubljanci, ampak tudi drugi Kranjci, Štajerci, Korošci in Primorci. Zasramujete našo vero in prezirate kristjane zaradi najsvetejšega. Morite krščanske otroke in rabite njih kri za svoje velikonočne maces in za velikonočno vino, zoper božjast in gobavost.“

„Au, au, saj ni res, vaša grofovska milost! Kaj mora vse preslišati in pretrpeti preganjani Izrael, to ve samo On, ki Ga ne imenujem. Talmud nam strogo prepoveduje rabiti vsakršno kri, bodi človeška, bodi živalska.“

„A, kaj!“ je dejal vitez Ahac in prezirljivo zamahnil z roko. „Judje ste najbolj zani-karni ljudje na svetu. Ne bavite se z nobenim pravim delom ne na polju, ne v delavnicah, niti niste za vojaško službo, ampak le za kupčijo. Dobro jo je pogodil modri Seneka, ki je imenoval Žide zavržen narod.“

„Ah, siromaki smo. Kaj govori gospod o delu na polju? Ali smemo kupovati kmetijska zemljišča? Ali nam ni prepovedan tudi zakup?“

„Prav tako, da se preprečijo umazane navidezne prodaje. Sicer bi v par letih s posojili in oderuški obrestmi spravili vse kmete

in meščane pod svojo denarno oblast in jih izsesali do kosti. Pijavke! Hujši ste kakor sami Turki!"

"Ali nismo izključeni iz vseh javnih služb in uradov? Kaj nam ostaja nego trgovstvo? Kaj pravi prejasni gospod k temu?"

"Godi se vam čisto prav!" se je odrezal vitez Ahac. "Prodajali bi službe nevrednim kreaturam, osvojili bi vso vlado, ugonobili bi deželo in bi svoje polne malhe odnesli drugam; in tam bi začeli iznova. Povsodi goljufate svoje dolžnike, jih rubite s pismom in pečatom in jih ožemate tako neusmiljeno, da morajo zabresti v najhujšo stisko in bedo. Z biči naj bi vas iztirali preko meja!"

"Plačajo naj nam, kar nam dolgujejo, pa pojdemo radi sami odtod. Saj imamo v Ljubljani tako samo jezo in žalost in gezeres. Zakaj pa zahajajo gojim k nam? Zabavljajo Židom — židovski denar jim pa le diši!"

"Kaj klobasaš? Vaš denar prihaja vendar ves le od krščanskih žuljev. Lahko prodajate svojo robo neumnim kupovalcem tako poceni, ker je slabo. S tem pa škodujete obenem drugim, poštenim trgovcem, ki imajo le dobro blago naprodaj."

"Živeti mora vendar tudi ubogi Judek! Prodajati smemo le na velikih letnih sejmih; po deželi ne smemo krošnjariti."

"Zato, ker bi preveč tihotapili."

"Tihotapijo tudi kristjani. Zakaj nimamo enakih pravic? Ali nismo ljudje tudi mi? Ali ne plačujemo tudi mi pošteno svojih davkov?"

"Davkov! Tistih petsto goldinarjev plačujete vsi skupaj, kar vas je na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Prava reč!"

"Vse slabo, vse gorje vale na nas. Naši sovražniki mislijo: „Jud ni človek, Jud je pes. Masikateremu psu se godi bolje kakor pa nam."

"Še vse predobro!" je ugovarjal vitez Ahac živahneje. "Cesar naj bi takoj prepovedal Judom v naših deželah vsako trgovino in jih dal izgnati na vse večne čase! Obesili naj bi vsakega, ki bi se predrznil vrniti v naše kraje. Vaša vera je pogubna ljudem in nevarna državi. Vaša vera je vera izsesavanja, izključnosti in samoljubja. Pomagate le svojim obrezanim bratom, naj uči talmud tako ali tako."

Šmul se je vzravnaval za mizo, zvijal mršavo telo in venomer zamahoval z rokama. Naposled je sklenil dolge koščene prste pod brado in dejal tiho, toda z veliko versko gorečnostjo: "Judje so in ostanejo izvoljeni narod. In napoči dan, ko se mu bodo pokoravali

vsi drugi narodi in iskali pri njem pomoči, resnice in življenja. Tako veli talmud. Talmud je oče; evangelij in koran sta le sinova. Koga moramo bolj častiti: očeta ali sina?“

Te besede so strašno razkačile viteza Ahaca. Udaril je s pestjo po mizi, da je odskočilo bodalo na drugi konec. Pa tudi Šmul je odskočil; počenil je v kot za omaro in trepetaje molil roke proti ljutemu vitezcu. Pes je plaho zacvilil in s privitim repom ubežal k svojemu bojazljivemu gospodu.

„Tako se upaš govoriti s krščanskim vitezom ti garjeva ovca, ti sin greha in pekla?“ je kričal vitez Ahac in tako strahovito zaškripal z zobmi, da je zazeblu Šmula v mozg. „Lahko bi te kaznoval z mečem, toda ne maram ga oskruniti s tvojo pasjo krvjo.“

In vzel je svoje bodalo ter se naglo obrnil proti vratom. Zdajci je skočil Šmul zopet pokoncu. Ves zgužen je prijel viteza za rokav, se klanjal in zvijsal in kazal svoje žolte zobe.

„Ne bodi gospod broges, ne bodi jezna vaša grofovsko svetloba!“ je prosil pohlevno. „Ostani gospod le še malo!“ Jaj, zdaj šele vidim: gospod je velik junak — tako res mi bodi sreča mila! — gospod je lep junak, cel junak, prav junak! Jaj, jaj, kakšen baret, kakšna perjanica, kakšna obleka, jaj, jaj, kakšne ostroge, kakšen meč, au, au! In kako strašno močan je gospod, ah, močan za dva druga? Kaj blebetam v svojem veselju, da me je počastil tak gospod s svojim obiskom, kaj sem rekel? Močan je gospod za tri druge, za pet drugih! Da bi bil jaz tako lep gospod, bi bil bolj ponosen, kakor če bi bil od žlahte kralja Davida. Jaj, jaj, kakšna junaška postava zgoraj in spodaj, kakšne, jaj, kakšne rame! Kakšne prsi! Kakor divji žebec!“

Grofovsko svetloba se je morala nasmehniti tem priliznjenim besedam. Ko je Šmul to zapazil, je naglo pograbil vrč in goltnil malo vode na svoj strah.

„Pogodil sem se že s marsikaterim velikim gospodom in še vsak je bil zadovoljen z mano,“ je hitro nadaljeval Šmul. „Ne kupčarim rad dolgo, ker to ne prinaša nobenega pravega blagoslova. In ugoditi hočem hitro tudi vaši prevzišeni svetlobi, gospod knez! Pljuni mi vsak na moj prag, ako nisem poštena duša — ali ve vaša knežja milost, koliko morem dati po zadnji, zadnji ceni? Devet cekinov!“

Toliko da je izgovoril, se je udaril po ustih, kakor bi mu bilo žal, da je ponudil skoraj dvakrat več nego izprva.

„Daj! Le naglo!“

Šmul je odprl mošnjo in dejal: „Zdaj moram dati devet cekinov. Nu, nu, devet cekinov je ravno prav, devet cekinov ni ne preveč ne premalo.“ Tehtal je zlato in se obliznil. „Lepi, krasni cekini! Nihče ne da gospodu več, gospod mora reči: Šmul je najbolj poštena duša v Izraelu. Eden, dva, tri . . . Kako se svetijo, jaj, jaj! Vedno bom gospodov mešores, gospodov hlapec. Štiri, pet . . . Kako zveni zlato, kako se smeja, kako poje, jaj, jaj! Šest, sedem, osem! Kako jih je škoda, au, au, devet!“

Iznova se je obliznil in božal cekine ves žalosten, kakor bi se poslavljal od najdražjega bitja. In z neznano kislim obrazom je porinil denar proti vitezcu ter dostavil: „Ako prinese gospod knez v enem mesecu deset cekinov, mu vrnem bodalo čisto tako, kakor je danes.“

„Prokleti oderuh!“ je vzrožil vitez Ahac nanovo. „Kakšne obresti so to?“

„Kakšne obresti? Moj stari oča Moše (Mojzes) je posojeval še po sedemdeset do šestinosemdeset procentov. Zdaj pa je dovoljenih le triinštirideset procentkov, au, au!“

„Pijavke! Pijavke!“

Vitez Ahac je godrnjaje spravil zlate v torbico, Šmul pa je odprl železno omaro spredaj, da bi shranil bodalo. Nehote je pogledal plemenitaš tja in začuden uzrl med blisketavimi dragocnostmi bodalo s slonokostenim ročajem.

„Pokaži mi tisto!“ je velel Židu in si ogledal beli ročaj.

„Ali ga kupi gospod?“

Vitez Ahac pa ni odgovoril in si mislil: „To je moje bodalo, ki sem ga zakockal pri vitezcu Erazmu Frauensteinerju. Je že, je že!“

„Šmul, povej, kdaj si dobil to bodalo?“

„Danes, gospod knez, davi. Prodal mi ga je mal suh gospod s črnim baretom in rdečo perjanico.“

„Nisem se motil,“ si je dejal vitez Ahac, „vitez Frauensteiner je v Ljubljani!“ Naglo se je okrenil in pozdravil Juda: „Vrag vzemi tebe in tvoje procen-te!“

Šmul pa se mu je globoko priklanjal z lokavim nasmehom in mu ponižno odzdravljal: „Dober dan in dobro leto, vaše veličanstvo!“

Dr. Vojeslav Molè:

Pismo z dežele.

Vsakokrat, kadar se vračam iz tujine v te tihe kraje, sanjam po poti najslajše sanje, ki jih človek lahko sanja o domovini. Iz drdranja železniških koles slišim najlepše melodije in med presledki brzojavnih drogov zrem najlepše slike. Kadar se pa vlak ustavi na zadnjem kolodvoru in stopim na skoraj vedno prazni peron, so že izginile melodije in slike in stara, poznana vsakdanjost zre vame iz par zvedavih obrazov in iz dolgočasnega pročelja kolodvorskega poslopja. In navadno se potem vsakokrat prepričam, da so fijakarji še vedno vsi stari; le starega postreščka ni bilo nekoč več; usmilila se ga je smrt in nadomestil ga je drug obraz enako tih in molčeč.

In tudi ta pot nisem zapazil nobenih izprememb; le bregovi so se pokrili s cvetjem, ker je pomlad, in njive so bile vse sveže zelene. In kakor pred leti se blešči cerkveni križ nad mestecem in odseva iz reke ves provincialni dolgčas. Mestece je seveda obljudeno in so v njem zastopani vsi sloji: od aristokracije in visoke hierarhije pa do proletarskih stanov. In morda je stopnjevanje teh stanov še finejše in ostrejšo izraženo kot v velikih mestih; zakaj še nikjer nisem videl pozdravljati in odzdravljati na tako nijausrane načine. So pa tudi ljudje, ki sploh ne pozdravljajo; oni iz najvišjih krogov pa sploh ne odzdravljajo. Oboje je izraz neke vrste hiperkulture, ki se razvija tudi na provinci daleč od takozvanih kulturnih središč. A propos — veš, skoraj se mi je omajala vera v kulturna središča, kar vidim, kako se tudi na deželi širijo ideje. Širi pa jih predvsem žurnalistika. Veš morda, da se pri nasčitajo časopisi, in veš, da je v njih za vse preskrbljeno; takšen malomeščan je izbornopoučen o vsej naši visoki politiki, pozna natanko vsak škandal, ki se je zgodil v kakšnem farovžu ali pa kje drugje, za duševno hrano skrbijo pa podlistki. Nimaš pojma, kako se je v zadnjem času razvil slovenski feljton. Priobčujejo se v prvi vrsti zgodovinski romani polni dejanja in živahnih zapletljajev, in ker imajo pri vsem svojem „l'art pour l'art“-izmu precej antiklerikalne tendence, bodo brezdvomno duševno dvignile in moralno prerodile vsakega čutečega čitatelja. Tudi oni podlistki niso slabi, ki so zajeti iz virov človeške znanosti, posebno dobre in duhovite so kritike. Ah, da, žurnalistika je res največja velesila! Še celo v te tihe kraje je zanesla znanje in oliko.

In tako se lahko razgovarjaš tudi tukaj z vsakim človekom o vsem, kar je aktualnega na svetu. Za razgovor pa si ga moraš poiskati le tam, kjer ljudje ne nosijo srca na jeziku. Mnogokrat sem se čudil, koliko ljudje vedo. Pred par dnevi sem hotel n. pr. neki graščakinji razložiti jugoslovanski problem, pa mi je kar segla v besedo, češ da je bila tudi ona v Zagrebu, ki se ji prav dopade. „Und auch mein Neffe ist Oberleutenant in Slavonien,“ je dejala, „der kann aber die Serben nicht leiden.“ Razumel sem globino njene duše in sem molčal. Včeraj pa sem naletel celo na človeka, kakršnega se res nisem nadejal; čital sem v drevoredu, ko mi je prišel naproti.

„Kaj pa čitate?“ me je vprašal in si popravil naočnike.

„Bergsonovo „Évolution créatrice“.

„Aha, francoski roman?“

„Ne, filozofičen spis!“

„Tako, tako! Kakšna pa je ta filozofija, klerikalna ali liberalna?“

„Hm . . . kako naj odgovorim?“

„Aha, že vem, kaj socialno demokratičnega. Veste, tudi jaz sem se veliko pečal s filozofijo in imam še zdaj izborna filozofska knjiga „Büchner, Kraft und Stoff“. Če hočete, vam jo drage volje posodim. Je zelo napredna.“

„O, hvala, morda drugikat . . .“

„No, nočem vas motiti . . . Zbogom!“

„Zbogom!“ In krepko sem mu stisnil roko in se še dvakrat ozrl za tem vrlim zastopnikom našega izobraženstva.

Toča oprostí, zaklepetal sem se. Zašel sem bil na stransko pot, zdaj se pa vrnem na cesto. Govoril sem o idejah. Ne o platonskih, ker naše mestece res nima nič skupnega s Helado, ampak o pristnih, življenskih, aktualnih idejah, ki jih je polno naše ozračje. Na pr. greš zdaj čez polje in srečaš dijaka, ki deklamira inštitutki svoje verze; ali nimaš pred seboj materijalizirane ideje pomladi? Ali pa vidiš človeka z naočniki, havelokom in dežnikom: in takoj ti je jasna ideja vzgoje, pedagoštva, discipline in posebnega idealizma. Če pa prideš zvečer v gostilno in si natančno ogledaš obraze vseh gostov in poslušáš natanko besedo za besedo, spoznaš do dna idejo domovine. Vsaka ideja vsebuje že sama posebi stilizacijo, t. j. opustitev vsega nestvarnega in nepotrebne in naglasitev vsega značilnega. In naša domovina je tudi stilizirana in nobene posebne prizme ne rabiš, da uzreš spektrum njenih barv, le trezne oči in zdrav humor, ki se ne straši resnice.

Kaj se pravzaprav krije za izrazom slovenske kulture? Mislim, da govorimo lahko o njej samo kot o bodočnosti, ki so ji temelji pač že dani, toda v tako ozkih mejah in tako polagoma rastejo, da mora priti vsaka resna, odkrita in nepristranska kritika njene sedanjosti do negativnega zaključka. Da se razumeva: niti najmanje nisem pesimist, nasprotno: prepričan sem, da je večina njenega jedra zdravega, da so v naši naravi dani vsi pogoji za vztrajnost in uspešen razvoj v bodočnosti, — istotako pa sem tudi prepričan, da si moramo ravno radi teh pogojev in radi svoje samozvesti (če imamo kaj moči v sebi), odkrito sami sebi priznati velike praznote, ki zevajo od vseh strani, odprte rane, s katerimi je pokrito telo naše province, in laž, s katero sama sebi prikriva svoje lastno stanje. Seveda — vsak pojav ima svoje vzroke in povode; in tudi to dejansko stanje našega duševnega življenja je utemeljeno v našem celokupnem razvoju. Naša kultura je takšna, kakršne so razmere, ki jo producirajo: provincionalna.

Omejujem se tukaj samo na slovstvo, ki vedno najjasnejše reflektira narodovo duševno življenje. — Kateri stan pa je tvoril v naših začetkih cvet inteligence in je bil nositelj kulturnih idealov? Poleg zastopnikov duhovščine je bilo to uradništvo, vzišlo večinoma naravnost ali pa vsaj v drugi generaciji iz kmetškega stanu. In tako ima naše celo duševno življenje še vedno okus po tej polkmetško — poluradniški sestavini, produkta iz tesnih razmer in površnosti. In ravno ta zadnja je bila vedno ena najznačilnejših lastnosti našega delovanja. In niti ni moglo biti drugače. Malenkostne razmere so vedno dušile vsako svobodnejše gibanje in omejevale skoraj vsak talent predvsem v gmotnem oziru. Samo „v prostem času“ so bili naši talenti „tudi“ pisatelji. Če se pa kdo ni uklonil temu jeklenemu zakonu, so ga razmere pritiskale k steni in strle. Genija sicer tudi to ne more popolnoma uničiti, a četudi se ta imenuje Prešeren, ga vendar prikrajša, ker je tudi genij samo človek in koreni v svojem času in razmerah; celokupna kultura pa tudi ni le delo par genijev, ampak zgradba, sestavljena iz neskončnega števila posameznih doneskov.

In v tej „tudi-literaturi“ se je razvilo kot glavna posledica površnosti, h kateri so silile razmere, diletantstvo, ki je končno tudi zelo razumljivo. Naše domače šole niso nudile obzorja, na univerzah pa so bile spet okoliščine krive, da se naši ljudje niso mogli vživiti v svobodnejše razmere in si pridobiti tega, česar jim ni mogla nuditi domovina. Ostala jim je v duši domača tesnoba

brez obzora; vprašanja pa, ki so vendarle zahtevala nujnega odgovora, so se reševala diletantskim potom. In ni bilo tako samo v naših začetkih. Diletantstvo je raslo od pokolenja do pokolenja in je med drugim n. pr. omogočilo, da je zavzelo Mahničovo ultramontanstvo¹ tako velik vpliv. Kajti oni, ki so se z njim borili, niso imeli o vsej stvari niti dovolj jasnih pojmov niti dovolj podlage, da bi bili lahko uspešno znanstveno nastopili proti struji, ki se je posluževala forme znanstvene dialektike. Tekom vsega razvoja našega slovstva ni nikoli nobenega velikega preobrata vodila osebnost z globokim svetovnim nazorom in hkratu z duševnim obzorjem, ki bi se dalo primerjati obzorju kakega Bjelinskega ali Brandesa. Vsaka nova „modernost“ je bila le medel odsev onega, kar se je godilo v Evropi, in še ta odsev je bil večinoma izposojen s pomočjo nemškega posredovanja. Takšno diletantstvo je bilo Stritarjevo svetobolje, romantika in realizem osemdesetih in devetdesetih let, naturalizem, kulturno gibanje „Svobodne Misli“ i. t. d. — Nikar ne misli, da mečem vse v en koš. Zavedam se prav dobro, da je bilo v vsem tem tudi mnogo dobrega semena in da ima marsikaj iz teh dob trajno vrednost, toda gre mi predvsem za globino vseh teh naših pojavov, ta pa le redkokdaj ni plitva.

Notabene — ne govorim o znanstvenem razvoju, ki se v zadnjih letih ne da tajiti. Saj je že dejstvo, da pri nas lahko izhajajo „Veda“, „Naši Zapiski“, Čas“, „Časopis za zgodovino in narodopisje“, „Carniola“ i. t. d., razveseljiv in zadovoljiv pojav. Drugače pa je z našim leposlovjem, čigar sedanjí položaj je podobnejši nazadovanju kot napredku. Iz generacije, ki je koncem devetdesetih let prinesla novega življenja v našo literaturo, sta vztrajno nadaljevala začetopot le dva: Cankar in Župančič. Vse drugo je umolknilo vsled pomanjkanja sil ali je pa utonilo v bohémstvu. Sicer se pri nas še nikoli ni toliko pisalo in tiskalo kot zdaj; poleg raznih mesečnikov imamo literarne publikacije „Slovenske Maticе“ in izdaje raznih založb; pred stvarno kritiko pa večina vseh teh del komaj zadošča potrebam družinskega štiva. Nikar ne misli, da preveč črno gledam. Nočem spadati med kritike, ki so prepričani, da morajo, če hočejo biti moderni, vse negirati in devati v nič, da ne smejo nikoli ničesar hvaliti in občudovati, in da obstoja bistvo kritike v negaciji; takšno počenjanje je udobno in poceni. Niti ne sodi, da sem prišel do teh nazorov morda potom hipne lastne slabe volje; saj veš, da je dejal

¹ Ki zame ni identično s katoličanstvom.

Wilde: „... la mauvaise humeur, fait toujours un mauvais critique...“ Ne, ne! Prepričan pa sem, da moraš, če si odkritosrčen, pritrditi mojemu mnenju. Pridi v to provinco, ozri se naokoli, vzemi par publikacij v roko, prečitaj jih in mi povej potem svoje mnenje.

Stagnacije, v kateri se nahaja zdaj naše slovstvo, ni mogoče tajiti. Krivda pa ne leži samo v filisterski brezbržnosti naše javnosti, ampak predvsem tudi v kakovosti slovstva samega in v še večji meri morda ravno v — kritiki. Da bi se dalo iz tega občinstva nekaj napraviti in da ni tako nedovzetno in nepristopno, kaže že veliko število mesečnikov in knjig, ki jih pač ravno to občinstvo kupuje in čita in kaže tudi zanimanje, s katerim sega v ljudskih knjižnicah po prevodih iz svetovne literature. Izgubilo pa je sleherni orijentacijo, ker je naše slovstvo samo nima. In vzrok je ravno v oni diletantski površnosti, s katero se pišejo verzi in proza, in v naivni nevednosti, ki je mati mnogih slovenskih kritik.

Lani je predsednik našega prvega literarnega društva predaval o „Slovenski moderni“ ter razlagal pri tem estetske nazore, ki se niso bogve kako razlikovali od — Mahničevih, zlasti ko je trdil, da odklanja moderno, ker ni za mladino! Kakor da bi se ustvarjala literatura z ozirom na prvošolce. Toda dovolj tega poglavja! Preobširno je za tole pismo. Fakt je, da nimamo kritike, ki bi pojasnila čitajočemu občinstvu vrednoto spisov in bila hkratu pisateljem samim vsaj v relativno orijentacijo.

In le radi tega je mogoče, da je naša moderna proza podobna romanom iz „Gartenlaube“, ali pa da zaide včasih celo na detektivske poti in da zadostuje za naše romane že prva poljubna ljubezenska zgodba, samo če je zabeljena s še tako površno psihologijo in dozo pikantnosti.

Pozitivna stran naše sedanje literature je po vsem tem le majhna. Osamljena stojita med nami Cankar in Župančič. Pa če bi kdo natančno analiziral vse Cankarjevo delo, česar dosedaj, žal, še nihče ni storil, bi prišel morda do drugačnega zaključka, kot ga sam pričakuje. Našel bi ogromno lirično silo, ki nam je popolnoma prerodila književni jezik in obogatila slovstvo z neštetimi finesami sloga in psiholoških opazovanj ter obenem naš največji prozaični talent in satirika, ki je skušal izčistiti naše malomestno ozračje ter dodobrega prebičal laž, hinavščino in licemerstvo naše province, — ne smel bi pa prezreti tudi glavne Cankarjeve hibe: pomanjkanja globine svetovnega nazora. Bolj nego prej se čuti to zlasti v njegovih zadnjih knjigah, kjer pojema ustvarjajoča moč in

ostajajo večkrat samo še besede. Cankar ostane pač za vedno naš klasični novelist, stvaritelj brezprimernih hipnih skic, do velike sinteze, iz katere bi nam govorila vsa prepričujoča sila njegove individualnosti, pa se ni mogel povzpeti.

Od vse drugod smo dobili morda najboljšo slovensko povest: Finžgarjev zgodovinski roman.

Kot najsilnejša in najgloblja osebnost vsega našega modernega slovstva pa stoji nad nami Oton Župančič, ki se je preboril preko mladeniške sentimentalnosti do negacije pesimizma in silne, neomajne vere v življenje. Le škoda, da se tako redko oglašal!

O drami pa ob drugi priliki.

* * *

Tako je torej tu doli v provinci. Čitam knjigo za knjigo, vse, kar sem bil zamudil v tujini; in sem edino vesel, če dobim v roke vsaj dober — prevod. Pa ne mislim onih iz hrvaščine, ki so za Slovenca nepotrebni in služijo navadno samo za manj vredno mašilo. Dobri prevodi so gotovo boljši od slabih izvirnikov in bi lahko nadomestili vsaj tri četrtine takšnega slovstva, kakršno prinašajo naše publikacije.

Vem, smeješ se in mrmraš v svojo brado, da sem vendarle samo črnogled mračnež. Nikakor ne, saj veš, da moje življenske sile ne premeri še vsak poljuben majhen termometer. Še tu, na tem oddihu v provinci nisem pesimist. Vem, da so te malomestne razmere pač dane in globoko pogojene ter se ne morejo čez noč izpremeniti, in vem, da je treba preorati še marsikatero ledino, — toda onstran mesteca se zame že neha provinca in se začneja pristna narava. Koder hodiš, dihaš vonj po zemlji in od vsepovsod Te pozdravlja pomlad.

Ig. Gruden:

V viharju.

Slišiš, Pavla, kako besni
od viharja razdraženo morje?
Vidiš, Pavla, kako od krvi
plamti vsé daljno obzorje?
Divje mornar se z valovjem bori ...
Pavla, poslušaj: Na morje poglej
in na bregu mu svečo prižgi!

Lovro Kuhar:

Tadej pl. Spobijan.

IV.

Dogodljaji, ki jih boš slišal, so zajeti le površno iz mojega življenja; orisal bom le nekatere znamenitejše poteze svoje preteklosti, zakaj razlagati vse doživljaje mi ni mogoče, gradivo bi se nakopičilo v obširno pripovedovanje.

Rodil sem se v glavnem mestu dežele, kjer je bil moj oče sodni svetnik. Prej je služboval v raznih krajih po deželi; zaradi vestnosti in temeljitega znanja na polju paragrafov je avanziral jako hitro in še precej mlad je bil prestavljen v stolno mesto. Tu je poročil mojo mater in jaz sem bil drugi otrok v rodbini, pred menoj je bila sestra Štefanija, za menoj še brat Simon. Iz mojih detinskih let mi je ostalo mnogo v spominu, nebeško lepega, a to so le otročarije, ki jih odnese vsak iz one dobe in so zanimive le za tistega, ki jih doživi. Starši so nas vzgajali silno skrbno, že zgodaj so nas učili olike. Vsak večer sta otvorila roditelja v salonu neke vrste kavalirsko šolo in nas učila in vadila raznih poklonov. Najprej sta nastopila sama. Mati se je odela v pisano salonsko obleko in se dremaje vsedla v naslanjač. Oče se je odstranil iz salona, čez nekaj trenutkov se je vrnil in se materi spoštljivo klanjal: „Oprostite! — Milostiva! — Klanjam se! — Prosim!“ je sipal iz ust in delal smešnoprijazen obraz. Mati mu je ponudila roko v pozdrav, poljubil jo je dostojno in se še enkrat poklonil. Nato se je vsedel oče v naslanjač in obiskala ga je mati. Prišumela je v salon, oče se je dvignil na sedežu in jo sprejel s poklonom; nato jo je odvedel na divan. Potem smo ponovili mi; Štefanija je šla v naslanjač, jaz pa se klanjat.

„Klanjam se milostiva!“ sem pozdravljal. Gabil se mi je pogled na njo. Obnašala se je kot prava dama, z nekoliko povešeno glavo je zrla name, okrog usten ji je krožil hinavsko pomiljevalen smeh.

„Oprostite! Kaj vam je, da se tako držite?“ sem vprašal uporno. Prebledela je. V tem je zavpil oče nad menoj: „Poberi se, še enkrat!“

In ceremonijo sem pričel od kraja.

„Moj poklon, visoka dama! Hinavka . . .!“ sem šepnil vmes. Ni slišala. Poklonilnih izrazov mi je zmanjkalo, le klanjal sem se

neumorno pred njo šepetaje: „Vražja tatca...! Slinovka...! Jutri ti razbijem čeljusti...!“

Razumela ni ničesar, glasneje nisem smel govoriti radi staršev. Slednjič mi je milostno ponudila roko v poljub, kakor prej mati očetu; pritisnil sem jo k ustam in jo ugriznil... Tisti večer je bilo konec komedije. Pač smo se pozneje še mnogokrat učili poklonov, ali tiste ure so bile zame zelo neprijetne. Vse salonske manire so se mi studile iz vse duše. Jezili so se name vsi, posebno sestra me je prezirala. —

Še zelo mlad sem vstopil v gimnazijo; starši so me bili namreč namenili za živinozdravnika. „V hlev spadaš, med kmete, vole in krave!“ mi je oče razložil vso stvar. Bil sem torej odločen za živinozdravnika in dandanes bi se morebiti res klanjal okrog živine, ko bi ne bil izstopil že iz tretjega razreda. S tem je bilo tudi konec mojih šol.

Kmalu nato se je izvršil v naši hiši znamenit dogodek, velik družinski preobrat. Saj se ti že sanja... Približevalo se je leto slavnega cesarskega jubileja. Po deželi je zašumelo, začelo se je s pripravami na vseh koncih in krajih, neutrudljiva delavnost se je razvila v vseh krogih in v vseh slojih. Društva, ki so doslej vrlo spala, so se začela oživljati, število udov in podpornikov se je množilo, posebno razna dobrodelna društva so se okrepila in narasla v cele zavode... Berači, reveži in potepuhi so postajali ošabni, godilo se jim je dobro. Sploh povsod se je poznalo, da se bliža nekaj izrednega. Dobro leto prej se je vpisal oče kot ustanovnik v društvo za varstvo otrok, kot član v podporno društvo mestnih ubožcev, v pogrebno društvo malih obrtnikov, v sirotinsko zavetišče, dalje v „Mestno kantino“, ki je brezposelnim in revežem preskrbovala hrano zastonj ali po znižanih cenah. Z velikimi vsotami je podpiral tudi druga društva, zanimal se je za vse koristne in človekoljubne naprave, udeleževal se je sej in pri „Mestni kantini“ se je dal celo izvoliti za predsednika. Na drugi strani je razvijala isto gorečnost mati. V krogu usmiljenih mestnih dam je požrtvovalno sodelovala pri otroškem vrtcu ter prireditvah, katerih čisti dobiček se je porabil v velikodušne namene... Kakor pravim, beračem se je tisti čas imenitno godilo. Po večerih so se shajali v našem salonu naši najboljši družinski prijatelji in prijateljice, hvalili so marljivost mojih staršev in upali, da se jih cesar spomni ob priliki odlikovanja. Ona si nista želela tega, odmajala sta z glavo, saj je vendar stanovska dolžnost, pomagati svojemu bližnjemu...

Čas jubileja se je bližal, čas razglasitve presrečnih odlikovancev. Posamezni krogi so se razburjali, nestrpno so pričakovali dotične številke uradnega lista. Vendar je nekdo par dni pred odločitvijo že vedel za nekatera imena in jih zatrosil med občinstvo. Slišal sem kuharico, ko je pripovedovala sobarici, da je odlikovan tudi moj oče, a to ni vedela, kako in s čim . . . Oče je postajal tih in zamišljen, z obraza mu je odsevala tiha radost, z materjo sta imela skrivne razgovore, kuhalo se je nekaj tajnega. Slednjič je izšla dotična jubilejna številka, prinesla je dolgo vrsto imen, med njimi tudi ime mojega očeta . . . „Radi dolgoletnega zvestega službovanja, radi svoje delavnosti in velike požrtvovalnosti za blagor naroda in države, radi nevenljivih zaslug sploh, ki si jih je pridobil tekom let, je sodnemu svetniku Spobijanu podeljeno — dedno plemstvo . . .“ Take besede so se čitale na papirju in oče jih je celi družini s slovesnim glasom prebral. Zvečer so se v salonu sešli naši družinski prijatelji in prijateljice in donašal isvoje čestitke.

„Cesar je vedel, koga je odlikoval!“ je pripovedoval neki vladni svetnik, ki je ostal na cedilu. „Zasluge gospoda pl. Spobijana so neprecenljive, mi vsi vemo, da je družina vredna izkazane časti in želimo le, da bi vztrajal še dalje na svojem mestu!“ Tako je govoril vladni svetnik, drugi so pritrdili in čestitali. Oče in mati sta trepetala veselja in se tajala sladkega ponosa, Simon in Štefanija sta bila trda same vzvišenosti, le jaz se nisem mogel povzpneti do čustev, ki so navdajali druge. Zdelo se mi je, da je vse gola laž, neodkritosrčnost, hinavščina, da so vse čestitke in vsi mastni izrazi le tihe kletve, izvirajoče iz zavisti in umetno zaokrožene v hlinjene slavošpeve.

Tisti jubilej je prinesel torej mnogo izpremembe v našo družino: podaljšal se je naš naslov, služinčad se je morala navaditi dostojnejših poklonov, odslej je bilo seveda treba tudi v javnosti nastopiti stanu primerno. Kmalu po jubileju so začela naša mestna dobrodelna društva hirati: redne seje so izostajale, občni zbori so postajali nesklepčni, bilance so izkazovale imeniten deficit, berači in brezposelni so pričeli tožiti o slabih časih. Položaj se je mahoma izpremenil in v veljavo je stopilo zopet staro življenje . . .

Tako sem doraščal v mladeniča. Užival sem popolno brezdelje in tisti čas sem mnogo čital. Poznam skoraj vse znamenitejšje pisatelje v svetovni literaturi; zelo so se mi priljubili spisi Dostojevskega, posebno pa razno kriminalno berilo. Umljivo je, da sem se

začel zgodaj pečati tudi z ženskami. S šestnajstimi leti sem že okusil vse sladkosti uživanja . . . Pohotnež, mrmraš! Kaj hočeš? Radoveden sem, kdo bi bil v tem slučaju ravnal drugače, če ima tako sijajno priložnost. Pri nas je služila mlada sobarica; dekle je bilo pod strogo materino kontrolo izključeno iz življenja, ki ga navadno žive mestne sobarice. V tem oziru je bila moja mati jako kruta, akoravno je bila sama zelo vroče krvi. Punca je drhtela strasti, hotela je jemati in si tešiti razburjeno kri . . . No, tako se je pričelo najino razmerje . . . Nedopovedljivi spomini so to! Kakor kača se je privijala k meni, s svojo toploto je netila mojo strast, s svojimi pogledi in poljubi me je mamila in me je opajala do nezvesti — sladka sleparica! Njena sveža kri me je palila in me tirala v blaznost. Storil sem ji vse, dal sem ji vse; a ona ni poznala mej, vse prerahlo sva se objemala, in moje ustne se niso nikoli dovolj globoko vsesale v njene . . . Ah, grozni so čini, ki jih uganjajo mladi ljudje, fej! Ali še nisi poskusil nekoliko tega? Še ne! Potem ne veš, kaj se pravi živeti. Vidiš, jaz sem izkusil že vse!“

Prenehal je nekoliko in se zehaje iztegnil po zemlji. Gozdna okolica se je zatopila v prelestno mesečno noč, harmonija dihov, tajinstvenega šuštenja listja in spevov gozdnih ptičev je brnela nad zemljo. Ogenj je pojemał, naložil sem kuriva in kmalu se je razgorel nad hosto šop plamenov. Tovariš je prišel iznova.

„Skoro celo leto je trajalo razmerje med mano in med sobarico. Nekoč pa je naju zalotila mati v salonu in konec je bilo najine tragikomedije. Punca jih je dobila s korobačem in vržena je bila čez prag. Da bi obvaroval sebe pred kaznijo, sem bil zvalil vso krivdo nanjo. Bil sem seveda nekoliko krivičen, toda kaj sem hotel, dekle je bilo zame za vedno izgubljeno. Zadeva se je poravnala zame precej hitro. Imel sem nekaj časa post, pa ne dolgo; vnel sem se tako za ženske, da nisem imel miru. Z domačimi ženskami ni bilo nič, moral sem se podati v mesto. Med inteligenco se nisem maral siliti, stvar je združena s prevelikimi homatijami, šel sem med nižje sloje: tam se dobi, in vsa stvar je obenem tudi jako preprosta. Najimennitnejši faktor pri tem je jezik; tri, štiri punce — prijateljice lahko imaš, če ga umeš sukati. In jaz sem ga znal! Sprva mi je še zadostovala ena sama, sčasoma sem se polakomnil in potem sem imel vedno dve, tri. Spoznal sem, da je sprememba užitek že sama na sebi, da je pravzaprav višek vsega in odslej se nisem čudil, če sem srečal v kaki temni ulici oženjenega veljaka našega mesta izprehajati se s kako lepo žensko iz vrste nižjih...

Imeti revno ljubico, je nekaj imenitnega . . . ti ne veš! Sprva je še ponosna, a tvoj jezik jo omami in jo prepriča, da se vda. Potem je tvoja z dušo in telesom; tvoj otrok je, ki se ti pusti izkoriščati do skrajnosti. Nekaj časa skriva svojo ljubezen, potem jo polagoma zaupa svojim staršem, opiše te z vso žensko zgovornostjo kot poštenega, ljubečega gospoda, ki proti volji svojih roditeljev in svojega stanu ljubi revno, preprosto dekle. S tem si pridobiš njih simpatije in nekega dne te povabi dekle s seboj na stanovanje, da te seznani z roditelji. In ti greš seveda! Družina tvoje ljubice stanuje navadno v kakem pritličnem, temnem prostoru, ali pa visoko v podstrešju v ozkih sobah s poševnimi stenami in zvoničarskim stropom. Stanovanje je revno, zaduhlo, oprava skromna, polomljena, vse polno cunj je nametanih po kotih, na katerih čepe blede, izstradani otroci in plašno zrejo v tebe . . . Tvojo ljubico je sram, vsa zardela je v obraz in s sklonjeno glavo te predstavlja očetu in materi, ti pa prijazno stiskaš njih umazane, žuljave desnice. Nehote se ti zasmilijo ti revni, preprosti ljudje, ki ti v nadi, da jih rešiš iz siromaštva, zaupajo lastno kri, bodo pa kruto varani; za trenotek samo in že si zopet lahkoživec . . . Začneš kramljati z družino; pogovorite se kot stari znanci, pripovedujejo ti o delu, o trpljenju, o draginji in kmalu izveš vso zgodovino bedne delavske družine. Tu poslušаш, kažeš veliko zanimanja in sočutja, končno primerno omeniš svoje razmerje do njih hčere, izjaviš, koliko preganjanja in poniževanja moraš trpeti od raznih strani vsled svoje ljubezni, izrečeš svojo neomahljivost in osvojil si si srca. Materine okrvavljene oči se topijo v solzah, vela, izmučena očetova roka se trese tihe radosti, misel na vesele dni prihodnosti jih ustvari otroke. Punca poleg tebe drgeta blage sreče, tvoj jezik vrlo deluje, fant! Zadovoljen sam s seboj ležeš po stopnicah s podstrešja, ali se plaziš iz kake kleti in blagruješ usodo, ki ti je naklonila lepo priliko. In potem še mnogokrat ponoviš isto pot, vsakokrat so prijaznejši s teboj, navadijo se te celo otroci in kakor bi razumeli vso stvar, se pri vsakem obisku odstranijo iz sobe . . . Rajski so trenutki, ko se ogrevaš ob čisti ljubezni svojega dekleta! Smešno pa je, da hliniš njej in staršem svojo zvestobo, takoj od njih pa greš na drugi konec mesta, kjer te ljubijo in ti zaupajo druge osebe.

Kadar ti začne dekle presedati, ali da si se je naveličal, ali da pričakuješ kakih posledic, tedaj pa prekineš z njo občevanje. Spoznajo te sicer, da si podel goljuf, da si jih prekanil, varana punca se joče in se skriva pred tovarišicami, a ljubljenega gospoda

ni od nikoder. — Hahaha! Slišal sem te, kaj si šepetal, propalico me imenuješ! Sijajna sodba! Veruj, da sem slišal že mnogo podobnih in še hujših izrazov o sebi, vaju sem jih, kot vol udarcev, vendar, če težko poslušáš, rad umolknem.“

„Govori!“ sem velel kratko.

„Poslušaj! Mnogo svojih ljubic sem tako osleparil; meni je bilo samemu neljubo. Nekaterih mi je bilo žal, ljubile so me tako gorko, nesebično, da so skoraj obupale. Umljivo je, da mojim roditeljem ni ugajalo takšno življenje, posebno ne očetu, ker je v nekaterih slučajih moral poravnati zadevo z denarjem. Brat in sestra sta me prezirala, pri mestnih gospodičnih sem prišel ob veljavo; zardevale so jeze in sramu, ako sem jih na ulici pozdravljal, sploh vsemu stanu sem se zameril.

Nenadoma pa je prišel vsemu konec. Devetnajstletnemu mi je umrl oče, hitro za njim mati, otroci smo stali na razpotju. Brat in sestra sta se odpravila za svojimi cilji. Štefanija se je poročila z mladim graščakom z dežele, Simon je študiral tehniko, pa tudi mene ni bogve kako skrbela bodočnost. V banki je čakalo moje polnoletnosti nekaj tisočakov, ki jih je naložil zame oče. Najrajši bi se jih bil takoj polastil, a varuh je bil strog, previden mož ter ni hotel nič slišati o kakem predujmu, torej sem se napotil k židu Joahimu Wolfu, ki je špekuliral s takimi stvarmi in mu razložil svojo željo. Žid mi je ustregel, toda utrgal mi je skoraj polovico — vrag krvočno! Ni se dal omečiti, prosil sem ga, a on je zahteval svoje.

„Ni šala, dečko mili,“ je krehetal zlobno, „kar midva počenjava. Ako me postava zasledi, sem kaznovan radi goljufije — pomisli, iz ljubezni do tebe obsojen radi goljufije. Vrh tega je tvoja dedščina še silno negotova terjatev, naložena v papirjih in kurzi lahko padejo na nič, jaz pa se obrišem. Torej ne sprejmeš pogojev?“ je vprašal Wolf.

Moral sem jih sprejeti, če sem hotel dobiti denar. Dedca bi bil najrajši lopnil po hinavskem licu, ko sem podpisoval pogodbo. Prejel sem denar in v par dneh sem se odpeljal iz mesta. Za brata in sestro, za sorodnike se nisem več zmenil, tudi oni se niso zame. Nastanil sem se na Dunaju. Krasno je velikomestno življenje, ako si svoboden in bogat. Dopoldne spiš, popoldne greš v kavarno, piješ čaj in čitaš novine, ali pa se s kakim sleparjem zapleteš v igro. Na noč stopiš nekoliko na ulico . . . Strastne ženske švigajo križem, gladne, izstradane, strgane, umazane, smrdljive in pijane . . . Za konjski golaž, za steklenico ruma ali čaja, za par krajcarjev se

ti prodajajo; ali pa greš v kak brlog, kjer se zbira taka sodrga, sestavljena iz množice pokvarjenih, pijanih, nemoralnih ljudi, ki se ponujajo drug drugemu, smejejo se Bogu in državi in se rogajo samim sebi. Kaj vse se tam vidi in sliši, nevajen človek bi zblaznel ob pogledu. Ko bi brat in sestra vedela, v kakšno družbo sem zahajal, bi žrtvovala plemstvo za ločitev. No, njun plemeniti brat se je vseeno dobro počutil v krogu propalic, sredi ponositih Čehinj, sanjavih Nemk, veselih Hrvatic in Slovačinj, sredi vročih Italijank in lenih Rumunk, — dokler je imel denar. Nekoč mi ga je namreč zmanjkalo, ravno v trenutku, ko sem ga najbolj potreboval. Razsrdil sem se in sem do krvi nabil neko Nemko, pri kateri sem bil v gostih. Slepatica je potrpežljivo prenašala udarce; ko sem nehal, me je povabila, naj ostanem pri njej. Ostal sem in odslej sva živela skupno; ona je opravljala po dnevi važna dela, jaz pa sem si krajšal čas s spanjem. Delal nisem nikoli in tudi nisem smel, ljubila me je preveč ter me je hotela prehraniti s svojimi rokami. Ščasoma sem se vsega naveličal in neke spomladi sem jo brez vzroka zapustil. Zljubilo se mi je po svetu in odšel sem proti jugu, preko Alp k jadranski obali. Grede sem delal v raznih krajih, v tovarnah, v rudnikih, pa povsod le kratek čas, največ sem se preživljal z beračenjem.

Zanimiva obrt je beračenje po deželi. Ljudje so neumni, boječi in če jih znaš izrabit, lahko delaš imenitne kupčije. Najboljše je hoditi po kmetih; kmetje so gostoljubni, postrežejo radi že iz navade, ako jih pa še nekoliko podpihneš, potem se ti odpre klet in kašča. Prideš v hišo tih in ponižen, z mučeniškim obrazom, komaj si upaš pozdraviti gospodinjo. Njo je strah, nezaupna je, plašno odgovarja tvojim vprašanjem, za krilo se ji lovi kopa umazanih otrok. Sama je doma. Lepo po ovinkih ji razložiš, da si reven popotnik, kovač, mizar, tesar, ali kaj podobnega si izmisliš, poveš ji, da potuješ v domovino in čisto nazadnje ji omeniš, da si tešč že dva dni . . . Zasmiliš se ji, posadi te za mizo in te založi z jedjo in pijačo. Postane prijaznejša, smeji se in te izprašuje o domovini, o rodbini, o potovanju, ti pa urno tlačiš v usta božje darove, pripoveduješ ji o svojem potovanju, o nesrečah in neprilikah, o bratih in sestrah, o dragi mamici, ki te željno čaka tam v daljni deželi, o prijateljih, katerih ni nikjer; izmišljaš si različne dogodke in jo zabavaš na vse strani. Ko si že sit, se začneš poslavljeti, zahvaljuješ se tako ginljivo, da ji silijo solze v oči in ko odhajaš po poti, se nemara ozira za teboj skozi okno ali skozi kako špranjo. Vidiš,

tako se da napraviti dan za dnevom. Seveda včasih naletiš na izjeme, a le redkokdaj; vobče je uspeh ugoden, če se znaš obnesti. Lep kos svojega življenja sem pretolkel na ta način, prehodil sem Alpe od Adrije do Rena, ogrske ravnine, Poljsko in severne kraje. Opazil sem, da so revnejši ljudje tudi bolj usmiljeni kakor bogati, vem slučaje, da sem jim snedel zadnji kos kruha z mize. —

V Trstu sem se ustavil dalj časa. Tam je mnogo sleparjev in sleparic. Zašel sem v tako družbo, organizirano v posamezne skupine, v vrste tatov, goljufov, igralcev, zapeljivcev in vlačug. Delo je bilo jako umetno razdeljeno. Tatje, ki so imeli najnevarnejši posel, so kradli po skladiščih in potem prodajali stvari trgovcem in agentom, goljufi so skubili stranke, onim, ki so prihajali v Trst iskat dela, so proti visoki odškodnini preskrbovali posla. Zapeljivci in vlačuge so dovajali lahkomiselnih ljudi v zakotne gostilne in kavarne, kjer so čakali igralci; sploh vse je bilo tako urejeno, da je šlo iz roke v roko. Jaz sem opravljal v družbi z nekim Hrvatom Palankovičem službo goljufa. Bil je gotovo ciganskega pokolenja, igral je namreč silno lepo na gosli in citre, a je bil jako počasne pameti. Spominjam se, kako se je neumno režal, ako sva do krvi odrli kmetskega reveža, ki je prišel za delom, pa je stal sredi ceste brez denarja, brez dela, ne vedoč ne kod, ne kam. Ne smeš misliti, da sva bila navadna strgana postopača, ne, bila sva elegantno napravljena gospoda v cilindrih in v rokavicah. Nekaj časa je šlo vrlo dobro izpod rok, ker pa nisva hotela plačevati dolžnih zneskov v blagajno, so naju izključili. To pa je bila najina sreča; kmalu potem je oblast zasledila vso tolpo in jo zaprla po ječah. Prav se ji je zgodilo!

S Palankovičem sva postala velika prijatelja; priučil me je tudi igranju na citre in na zimo sva se namenila v Italijo. Zatrjeval mi je, da je bil že večkrat tam, da se izplača, z igranjem se zaslužijo lepi denarci. Alpe je pobelil sneg, midva sva pa odrinila proti jugu. Skrbel me je prehod čez državno mejo, oba sva bila brez potnih listov.

„Ne skrbi!“ je dejal Palankovič. „Okaniva jih. Čemu so mejni stražniki? Da jih prevariš, prosim te!“

Res sva jih imentno obrila. Tovariš ja izbral pravi čas in odredil vse tako, da sva brez ovire prišla čez mejo. Takoj sva pričela z igranjem, Palankovič je rezal gosli, jaz sem ga spremljal na citre. Dobrodošla sva bila povsod; gostilna, kjer sva nastopila midva, je bila polna gostov in poslušalcev. Vendar se nisva mudila nikjer

predolgo, najin cilj so bila mesta, Benetke, Milan, Turin. Tovariš je pripovedoval toliko lepega o njih, o darežljivih prebivalcih, o dobrih zaslužkih, o vinu, cenejšem, nego je po naših mestih voda. V Benetkah sva začela razvijati pravo cigansko delovanje. Največ se je zaslužilo zvečer v kavarnah in hotelih. Ali kako priti v nje? Kavarnarji, hotelirji in restavraterji so veliki sovražniki potujočih igralcev, zapirajo jim vrata in jih mečejo čez prag. Premeteni Palankovič je vedel že iz izkušnje, kako treba stvar prijeti. Vsaka italijanska kavarna ali hotel ima dvojen vhod. Pri enem vhodu je poslal mene v kavarno, pri drugem je čakal on ugodne prilike. Seveda so markerji planili po meni in me suvali nazaj. Med tem je vstopil on nemoteno in začel igrati na gosli najprivlačnejše skladbe in ko so ga hoteli izriniti, si je že osvojil srca dovtetnega občinstva, zahtevalo je igralca sebi. Palankovič je zahteval še mene in na ta način sva se navadno vrinila v kavarne in hotele. Iz Benetk sva se podala v Verono, iz Verone v Padovo in iz Padove naprej po Lombardiji v Milan. Milan je razkošno sijajno mesto, kavaren in zabavišč je menda toliko, da v nobenem drugem italijanskem mestu ne. Kakor drugod, isto sva vršila tudi tukaj: dopoldne sva spala, popoldne in na noč sva obiskavala razne kavarne, igrala in pila vino. Lombardsko vino, moj dragi! Pri nas vina niti ne poznamo, navajeni smo vsake luže. Po deset, petnajst soldov ga je bilo, do preostanka. Nikjer nisva popila toliko vina kakor ravno v Milanu, nikjer pojedla toliko dobrega in tudi nikjer odnesla toliko lir. Iz Milana sva odšla v Turin, iz Turina preko Apenin v Florenco, odtod pa sva se obrnila proti severu. Omeniti še moram, da postopač ni nikjer tako varen kakor v Italiji. Karabinerji sicer krožijo okrog, a ravno s temi je najmanjša skrb. Srečaš na cesti karabinerja, hudo-gledlega, brkatega moža, premotri te od pet do glave in zarožlja z zaponkami. Razumeš . . . segneš za srajco in mu vljudno pomoliš svoje papirje, davno ne kak potni list, ampak kako staro šolsko spričevalo, kako drugo sodnijsko izkazilo, ki se glasi bogve na katero ime, samo da je dovolj kolekovano in pečateno. Mož gleda v branje, skuša čitati, kima . . . seveda nemščino razume karabiner v apeninskih gorah, in nazadnje ti z zadovoljnim obrazom spet izroči „potni list“. Še več, če vidi da si raztrgan in shujšan, poseže v žep in ti podari liro zato, da si goljufal. Dve leti sva pohajkovala s Palankovičem po Italiji in nikoli nisva prišla z njimi navzkriž.

Po dveh letih sva ostavila Italijo in se vrnila. Glasbeno orodje je nama odslužilo, naveličala sva se juga, solnca, vina in vsega.

Potem se nisva klatila dolgo skupaj; Palankoviča je oblast radi nekega starega zločina zasledovala, vjela ga je spečega v hlevu ter ga tirala pod ključ. Ostal sem sam. Napotil sem se po deželi, a sem kmalu naletel; v Avstriji stvar ni tako preprosta kakor v Italiji, treba je imeti dovoljenje za izvrševanje postopaške obrti. Uradno potrjeno spričevalo o štirinajstdnevnem delu, veljavno za dobo šestih mesecev, računano od zaznamovanega datuma. Zaradi teh formalnosti sem vstopil v delo pri nekem kmetu in sem štirinajst dni cepil drva. Kmet mi je napisal potrdilo, župan je podpisal in potrdil z občinskim pečatom, pa sem bil varen šest mesecev. Na ta način sem potoval dalje; kadar je potekel čas, sem si pravico obnovil. Izkusil sem vse; ni dela, ki bi ga ne znal prijeti v roke. Bil sem cestni pometlač, glumač, tesar, drvar, ribič, delal sem v tovarnah, v rudokopih, na železnicah, na polju, kidal sem gnoj, brodaril po rekah, vozaril za kmete. Če mi je delo ugajalo, sem vztrajal dalje, če ne, sem šel naprej, včasih sam, včasih me je spremljal kak tovariš. Pri tem sem nenadoma našel svojo sestro Štefanijo. Prišel sem do velikega, lepega gradu blizu majhnega trga v precej prostorni planski kotlini. Po naključju sva se sešla; sprehajala se je v parku pred gradom, slučajno sem prišel mimo in jo hipoma spoznal. Bila je še prejšnja Štefanija, lepa, ponosna, le nekoliko izrazitejša je postala. Predstavil sem se ji. Kako se je prestrašila brata — cestnega vagabunda. Ni verjela svojim očem, pa me je le povabila k sebi v grad. Ostal sem pri njej par tednov, pil in jedel raz njeno mizo in poslušal njene tožbe. Objokovala me je noč in dan, svarila me ter mi očitala preteklost.

„Da bi vsaj svojemu stanu prizanesel!“ je ihtela. „Kaj ne veš, da si plemič? Ne le sebi, vsemu plemstvu škoduješ s svojim propalim življenjem, najbolj pa meni in bratu! Daj, vrni se na pravo pot!“

Slovesno sem ji obljubil in jokal z njo vred. Večne solze, vedno tugovanje mi je jelo presedati in v par tednih sem zapustil grad in sestro. Odslej se še nisva videla. Zdaj ima že gotovo precej dorasle otroke.

Moje nadaljnje življenje si lahko sam predstavljaš, podobno je temu, ki sem ti ga opisal. Lahko rečem, neumen nisem bil nikoli, razen tedaj, ko sem se dal opehariti židu Wolfu in mu pomagal do lepe vsote. Kadar sem stradal, sem bil lačen, kadar sem se najedel, sem bil sit, prav tako, kakor oni, po kojih žilah se ne pretaka plemenitaška kri.“

„Ali se nič ne kesate svojega življenja?“ sem ga vprašal na koncu.

„Zakaj? Jaz poznam svet in razmere! Ljudje moje vrste so potrebni človeški družbi. Kadar bo svet tako popoln, tako dovršen, da ne bo potreboval v svoji sredi potepuhov in barab, tedaj bo propal.“ —

Nisem maral ugovarjati njegovemu čudnemu prorokovanju, razmišljal sem rajši o povesti njegovega življenja. Zanimiva zgodba je bila, kazala mi je eno izmed tistih oseb, ki ne poznajo mej sveta, ki lahko prenašajo najhujšo bedo, lakoto in trpljenje, ki pa zbesne v uživanju in ginejo same strasti. Razmišljal sem dolgo v noč.

Poleg mene je spal Tadej in smrčal v hripavem basu. Počival je mirno, roke pod glavo, cilindar pomaknjen na oči, z iztegnjenim truplom. Tako spavajo le brezskrbneži. Gozd, zaviti v utripajočo mesečino, je dremal naokrog, skozi veje in vrhove je šelestel veter enakomerno pesem. Čez dolgo sem zaspal še jaz.

Vsa trda od mraza, oblita od jutranje rose, sva se zbudila. Zvezde sva že zamudila, od vzhoda je vstajal dan, osvetljen z žarkim solncem.

„Zdaj pa naprej, da se ogrejeva!“ je dejal Tadej in šklepetal z zobmi. Poiskala sva cesto in se napotila dalje. V petih dneh sva prehodila Koroško, v osmih sva se že nahajala v Ljubnem. V Donavico sva dobila delo v tovarni, pa že čez tri dni sem ostal sam, Tadeju ni dišalo naporno delo in odžvižgal je proč. Ne vem, če se še klati po zemlji ali ne.

Moji veliki cilji, moji blagi, pošteni nameni, ki sem jih nosil v svojem srcu ves čas najinega potovanja, so se mi v Donavico prevrgli v laž in razočaranje; z zaslužkom sem se komaj preživljal, ne da bi še poslal ogoljufani gospodinji njen delež. Poslal pa ji ga bom, zase in za Tadeja, kadar dobim honorar.

L. Pintar:

O krajnih imenih.

XI.

Tudi tisti spotikljaj nad Bilcovo vasjo (Carniola l. c.) se meni zdi nekoliko nepotreben, ker po mojem mnenju ta oblika nima toliko spotikljivega na sebi, kot naši slovničarji navadno mislijo. Dotično mesto se namreč glasi: „V Zvonu je za l. 1911, na str. 252 razložena Bilča ves za Bilcovo vas, *menda* Bilčevo ves“. — Jaz bi po svojem prepričanju temu „*menda*“ nasproti postavil vsaj pohleven „*morda ne*“ ali „*menda ne*“, ker ne mislim nastopiti ravno z brezdvomnim „ne“. Vem sicer, da ima Pleteršnikov slovar (II, 590) in Levčev pravopis (str. 154) samo obliko „*stričev*“, ne pa tudi „*stricov*“, — vem pa tudi, da v premnogih narečjih prosti narod jasno izgovarja „*stricov*, *Matijcov*, *hlapcov*“, — ne pa „*stričev*, *Matijčev*, *hlapčev*“ i. t. d. — In ker meni ta narečja — prevdariti bi morali dobro, ali niso morda celo v pretežni večini — ker torej meni ta cov-narečja mimo previsoko povišanih čev-narečij tudi nekaj veljajo, ne vem, čemu bi se toliko pomišljal zapisati narodno obliko „*hlapcov*“ ali „*stricov*“, čemu bi se moral ukloniti enostranskemu učenjaštvu in po njega doktrini pisati le „*hlapčev*, *stričev*“, — kajti lahko bi ugovarjal, da ne vem in ne razumem, zakaj naj bi imel vokal v svojilnem sufiksu „-ov“ dvojno ulogo *obenem*, i pasivno i aktivno. — Ta dvojna uloga, da se vokal *o* v sufiksu *-ov* *obenem* daj mehčati v *e* in da ob *enem* ta *e* pretaplja sam predstoječi sičnik v sodnosni šumnik, ta dvojna uloga se mi zdi nekakov čuden *cirkulus*. — V Slovanu (XI, 159) je bila objavljena kitica, bodisi da je potekla iz peresa Vodnikovega ali koga družega, kitica, ki se glasi:

Odrešen je svet
Francoskih nadlog,
Smo Francovi spet,
Zahvaljen bod' Bog!

Nad obliko „*Francovi*“ v tej kitici bi se jaz ne mogel spotekniti — a glej, dandanes se vendar pod vplivom moderne učenosti že oficijelno pačimo s „*Frančevim nabrežjem*“, dasiravno se je svoj čas Levstik pri redakciji uličnih napisov še zadovoljil s priprostim „*Francovim nabrežjem*“ (Franzens-Quai). — Prešeren je svoj

sonetni venec posvetil „Primicovi Julji“, jaz se ob to svoj čas nisem spotaknil, — utegnilo bi se pa zgoditi, da bi mu kak gorečnej hotel akrostihido preobraziti na novo obliko „Primičevi Julji“, če bi le izpremembra začetnic v 6. in 7. sonetu venca ne delala težav. — Lancovo pri Radovljici je potemtakem tudi v nevarnosti, da bi kdo zahteval prekrstitev imena v Lančevo. Lente festinemus! — vsaj ne gre vse po enem kopitu. —

Levec v „Slovenskem pravopisu“ na dveh mestih (§ 25 in § 77) govori o mehčanju, na prvem mestu o mehčanju samoglasnikov, češ da za mehкими soglasniki (c, č, š, ž, j) prehajajo trdi samoglasniki (o, [a, u]?) v mehke (e [i]?), a na drugem mestu o mehčanju soglasnikov, češ da se pred samoglasnikoma e in i pretapljajo goltniki (k, g, h) v šumnike (č, ž š,) in sičnike (c, z, s) — in pa da se sičniki pretapljajo v šumnike. Potemtakem je bistvo mehčanja v tem, da takozvani mehki konsonant vpliva na naslednji vokal in takozvani mehki vokal na predstoječi konsonant (goltnik ali sičnik) ter ga sebi priliči in prienači. V obliki „Bilčev“ je nastopilo ali oboje mehčanje obenem, ali pa najprej samoglasniško, kateremu je sledilo še soglasniško (?). Največja težava je, jasno si predstavljati, kako se naj to takozvano mehčanje vrši, ali je to enoten pojav, izvršen na vokalu in na konsonantu obenem, ali pa naj si ga mislimo v dve fazi razdeljenega vpoštevajoč vzrok in posledico. V prvem slučaju bi nam bilo menda po zgoraj navedenih pravilih še le iskati vzroka za pojav. Za vsako pravilo pa vendar moramo imeti jasnih pojmov in razumljivih vzrokov, sicer ostane takozvano pravilo vendar le nekaka neupravičena samovoljnost slovničarjev, ki je ne razumemo dovolj, da bi se z lahkim srcem nanjo zanesli. —

- Bolj jasno govori v svoji slovnici (po Miklošičevi primerjalni) Šuman. Na 71. strani uči: „Sičniki (c, z, s) prehajajo v zvezi z glasnikom j v č, ž, š — s in starejši z se mehčata le v zvezi z j, c in mlajši z se pa mehčata tudi pred onimi samoglasniki, pred katerimi se mehčajo goltniki,“ — a na 7. (oziroma 8.) strani pravi, da se goltniki pred mehкими vokali izpreminjajo v nebnike ali sičnike — no, potemtakem baje „stričev“, ker je e takozvani mehek vokal. Na 91. strani zopet pravi: „Po c se omehčuje navadno o v e enako, kakor po š, č, ž in j: *vrabcev, znancev, slepcema* zraven *slepcoma*. Torej navadno se za c o omehčuje v e, a ne vedno — in slepcema se rabi ne izključno, ampak samo zraven slepcoma. — Če je pa e mehek vokal, ki baje izpreminja c na č, se zopet vprašamo, ali ima to moč vsak e, torej tudi tisti, ki je sam pravkar

omehčan iz **o** (?). Poglejmo zopet v Šumana, ki na 237. strani pravi: „Priponka **-ov** čini posestne priloge iz moških edninskih samostalnikov: Adamov, cesarjev, sosedov, **stryjcev**.“ — Torej stricev, a ne stričev (?). — In na 42. strani zopet uči Šuman: „K prilikovanju se štejejo tudi nekatere prikazni, v katerih se samoglasnik bliža predstoječemu ali sledečemu soglasniku n. pr. **jo** se izpreminja v **je** t. j. **o** se po nebnikih in po sičniku **c** izpreminja v **e**: veselje, bojev, z mečem, križem, tovarišem, srce; vendar se čuje tudi srcom, hudičov, bičovje, toda nikdar *veselj^o.“ — Torej vendar! In čuje se tudi; no, če se čuje, zakaj bi se tudi ne pisalo, kar se jasno čuje? —

Iz vseh teh tukaj navedenih pravil pa jaz vendar ne morem posneti točne zahteve, da je pisati samo „Bilčev“ in da je oblika „Bilcov“ vredna, do jo postavimo na sramotni oder, ter mislim, da bi morali „Bilčevci“ nasproti „Bilcovcem“ (oziroma Bilčovcem) stvar še precizno razjasniti, da bomo njihova pravila s prepričanjem sprejeli, ne pa, da bi kar na slepo prisegali „in verba magistri“. —

Da navedem aforistično nekaj pomislov proti navadnim razlagam mehčanja. Če res **c** (= kj?) zahteva za seboj **e** namesto **o** in če ta **e** izpreminja potem **c** v **č**, bi se menda ti vplivi vršili dosledno v vseh podobnih slučajih, češ da naj imajo enaki vzroki enake učinke. Kakor je videti, so pa ti glasoslovni vplivi različni pri besedotvornih in pri sklanjatvenih sufiksih, kajti svojilni pridevnik, pravijo, da naj se glasi „pevčev“ (ne pevcov), a instrumental [ozirama dativ] „pevcem“ in genitiv plur. „pevcev“, ne pa „pevčem, pevčev“. Torej bi se vzvratno mehčanje v enem primeru pojavilo, a v drugem bi izostalo. Pa tudi napredno mehčanje, s katerim bi moral sičnik **c** vplivati na sledeči **o** ter ga pretvoriti na **e**, ne kaže preciznih zakonov. — Prave doslednosti v tem ni najti že pri naših starejših pisateljih, kakor je tudi ni v narečjih in narodovi govorici. Dalmatin ima n. pr. hlapcom (26, b; 33, a) poleg hlapcem (29, b; 30, a) in hlapcov (29, b) poleg hlapcev (39, b) pa komulcov (53, a) poleg studencev (45, a) — in Trubar piše Kristusova beseda poleg Kristuseva cerkov in Mojzesove bukve pa na Mojzesevim stolu i. t. d. Trubar in Dalmatin torej, oba Dolenjca, sta križem in prek rabila mehčane in nemehčane oblike — in kar sta pisala, je bilo menda tudi med narodom v rabi. Jasnosti v tem oziru torej že takrat ni bilo, kakor je menda še danes ni. — V genetivu pluralis je gorenjec Prešeren dosledno pisal „-ov“ n. pr.: Slovincov, strelcov, krajev, Kranjcov, angeljcov, viharjov, pevcov, mescov,

slavcov, pisarjov, palcov, pogrebcev i. t. d. —, v instrumentalu sing. in dativu plur. pa „-am“ n. pr.: Slovincam, Kranjcam, petjam, ognjam, trnjam, koncam, soncam, cesarjam, godcam, srcam i. t. d. —, tudi za č, je razmerje enako n. pr. gen. pl. mrličov, mladenčov, tičov, snubačov, toda pubčev — in instr. sing. z mečam, za gričam, bodisi da veljaj ta „-am“ ali za „-om“ ali za „-em“. Za mehčanje samoglasnika o za č imamo torej pri Prešernu en sam jasen primer t. j. pubčev, za palatalizacijo sičnika c pa najdemo dva primera v dveh svojilnih pridevniki, namreč: „To pevčovo srce je“, — in „Obljubi Micka godčova bit“; — toda v obeh primerih je ohranjen nemehčani „-ov“ (ne „-ev“) enako, kakor v „Romejova Julja“. — To pa dá misliti, kajti če se kljub končnici „-ov“ vendar predstoječi c izpremeni v č, tedaj tega mehčanja ni mogel provzročiti noben e v „-ev“, torej o vzratnem mehčanju po vplivu vokala e ne more biti govora. — To pretapljanje sičnika v šumnik si bomo morali tedaj ogledati od kake druge strani. — Predno prestopimo k temu vprašanju, pomudimo se še pri dopustnosti preklicane oblike „Bilcov“. — Kolikor moj posluh razločuje, ima prav enoliko izrekljivosti Kljukcova laž ali Kancova drogerija, kakor Rusova gostilnica ali Knezova opekarnica — in vendar mislim, da nihče ne pravi niti Ruseva Knezeva, niti Ruševa Kneževa, dasiravno nam nudijo slovarji poleg „knezov“ tudi „knežev“ (Plet. I, 414). Kolikor imam slovničarske vesti, mi ta nič ne očita, če govorim in pišem z Gorenjci: Kranjcov, Krulcov, Bohinjcov, Lorencov i. t. d. Na Čehinjo Boženo Nemcovo se morda ne smem sklicovati, prej menda bi se smel na Koljcova, Varencova i. t. d., izrazovanje „knižka Levca, statja Škrabca“ se seveda odločitvi med „Levcov, Škrabcov“, in „Levčev, Škrabčev“ izogne. — Priznati sicer moramo, da v novejšem času v naši pisavi hočejo prevladovati čev-oblike nad cov-oblikami, zato sem tudi zgoraj rekel, da ne mislim nastopiti z brezdvornim „ne“, samo opozoriti sem hotel na dopustnost in upravičenost obojih, češ da se ni treba nad enimi spotikati in druge kot edino zveličevalne povzdigovati. Če imamo n. pr. vsporedne priimke na „-ič“ in na „-ic“, tedaj mislim, da jasnosti ne bo nič škodovalo, če napravimo tudi vsporedne svojilne pridevnike na „-ičov“ in „-icov“ n. pr. Šubic, Jagodic (Šubicov, Jagodicov), pa Šubič, (Šubičov). Vrabec ima vsporednico vrabič, pa se svojilna pridevnika „vrabcov“ in „vrabičov“ pomešata v „vrabčev“. Iz Tómažič, Lávrič, Anžič bi potemtakem izvajali Tómažičov, Lávričov, Anžičov, toda iz Tomažic, Lovric, Anžic pa zopet Tómažicov, Lovricov, Anžicov. —

Brezpogojnim pristašem mehčalne teorije v premislek pa moram povdariti, da v narodnem govoru mimo knjižnega „čev“ odločno prevladuje jasen „čov“, torej tudi, če ne Bilcova, gotovo Bilčova, ne Bilčeva vas. Primeri Tomčova jama, Kokošičova hiša, Gožova bajta, Alešova gostilna, Kopačarova hladnica i. t. d. — Pa vzemimo krajna imena na vzhodnjem Štajerskem: Gajovci, Jiršovci, Križovci, Iljašovci, Janežovci, Cezanjovci, Ivanjšovci, Črešnjovci, Bučočovci i. t. d. ali pa na Koroškem: Golšovo pri Žihpolju, Sušoviče, Silejov most in tudi Bilčoves. — Ta istina je torej konstatirana in ugotovljena, vprašanje je le, kako je pa z njeno razlago. — Gospod razpravljatelj v Carnioli (III, 211) pravi, da je Bilčoves postala iz „Bilča ves“, da sta se obe besedi strnili v zloženko. — Jaz nad to razlago dvomim, kajti prava zloženska bi se imela po njegovi teoriji glasiti Bilčeves, kakor n. pr. srečelovec, vročekrvnež, plešeglavec, prosta primaknenka pa Bilčaves, kakor n. pr. figamož, Zvezdgrad (t. j. tabor Nadlišek; prim. Valvasor, XI, 390.). Poskusiti moramo na drug način priti razlagi do živega. Miklošičeva slovnica (II, 220) pravi, da namesto sufiksa „-av“ včasih nastopi sufiks „-jav“ n. pr. narušičav od *narusica, norčav od norec, pigučav (pegast) od pegavica, zimličav od zimnica kakor mrzličav od mrzlica. Na vseh tu navedenih primerih opazimo, da se osnova, na katero pristopi sufiks „-jav“, končuje na c. Kaj velja, če bi morda isto veljalo tudi za posesivni sufiks „-ov“, češ da se ta sufiks pri osnovah končujočih se na c glasi „-jov“, torej Bilc + jov = **Bilčov**, Jarc Jarčov, Kunc Kunčov namesto Bilcov Jarcov Kuncov i. t. d. To bi bila ena možnost, — toda vzemimo v pretres še drugo. O kumulaciji obeh za tvoritev posesivnih pridevnikov sposobnih sufiksov je že bilo govorjenja v Carnioli (II, 49). Razpored obeh sufiksov je lahko dvojen, ali „ov + j“ n. pr. bratovylj, sinovlja, Davidovlje ali pa „j + ov“ n. pr. otyčevъ iz otyčъ (patris), Pavljevъ iz Pavlъ (*Pavlъ, Pauli), Jakovljevъ iz Jakovlъ (*Jakovljъ, Jacobi). — Glej Vondrák, Vrgl. slav. Gram. I, 412. — Potemtakem je iz posesivnega pridevnika Bilč, Bilča, Bilče (быльчъ) t. j. Bilcov, Bilcova Bilcovo . . . mogoče dobiti še z drugim posesivnim sufiksom podkrepljeno obliko **Bilčov**, Bilčova, Bilčovo, kakor iz stsl. otyčъ (patris) daljšo obliko otyčevъ. Primeri Plet. I, 758, očev = očetov. Gorenjščina rabi dosledno „očov“ n. pr. očova (= očetova) srajca, das Hemd des Vaters. — Direktno iz Bilča ves se koroška oblika Bilčoves ne dá razlagati, tudi iz mestnika „v Bilči vesi“ (v Bilčъ vesi) ne, pač pa iz Bilčova vas, oziroma iz mestnika „v Bilčovi vesi“. — Izvrši se pa ta spojitev

po takozvani haplogiji. Haplogija ali izpust zloga se pojavi namreč tam, kjer se snideta dva enaka zloga bodisi s polnim vokalom bodisi s poluglasnikom in se spojita v enega n. pr. bremenóša iz *bremenonoša (Lastträger), ikonóš iz *ikononóš ali kólovoz v gorenjski obliki kovóvoz skrčen v kóvoz. Dva enaka zloga se pa pokažeta tudi pri mestniku „v Bilčové vési“ (въ Бѣльчовѣ вѣсѣ), in to se je skrčilo „v Bilčovesi“, iz mestnika se je pa ista haplogija prenesla tudi v druge sklone. —

Paul Verlaine:

Sentimentalen razgovor.

Iz cikla: Fêtes galantes.

Samoten, hladen stari park molči,
dve senci sta tiho skozenj šli.

Oči so mrtve, ustnice so led
in komaj je slišen zvok besed.

Samoten, hladen stari park molči,
v dveh sencah minulosť govori.

— „Še pomniš ogenj najinih davnin?“

— „Čemu pač mi bodi ta spomin?“

— „Še vedno sen tvoj dušo mojo zre?
Še vzbuja ti hrepenenje?“ — „Ne.“

— „Ah, dnevi sreče najine cvetoče,
poljubov plamenečih!“ — „Mogoče.“

— „Ogrom nadej in sinje to nebo!“

— „Nadeje ni in nebó je vse temná.“

In šla sta v nočni neskončni svet,
le noč je sama čula njun šepet.

Prevel Vojeslav Molè.

Ferdo Kozak:

Zeleni Juri.

I.

Kadar so se razbegnile jate vračajočih se ptičev nad vasjo, kadar se je pocedila smola iz kostanjevih popkov, tedaj se je zganilo v stari bajti pri cerkvi.

„Jure leze na pomladno prst,“ so govorili vaščani.

Čez polja je omahovala visoka postava, počasni, umerjeni koraki so grebli v razmočeno pot.

In nihče ni bolje vedel, kdaj pride pomlad, kakor Jure. Večkrat je že puhtela sopara iz zemlje, a on je še čepel doma. Tedaj je vedela vsa vas, da se vreme v kratkem izprevrže. Čez par dni se je zmehljilo, vrtinci so zaplesali po cesti, zvečer pa je padel sneg.

„Jure že ve, kako je; samo on ve!“

„Kakor bi v zvezdah bral.“

Pa ni bral v zvezdah, pa ni pisal proroških knjig! Tudi star ni bil. Res, da so otrdele noge in osiveli lasje, res, da je glava klonila na prsi, a to še ni bila starost. Ej, hitreje upogne človeka boleost kakor starost. Kakor ukrivi vihar drevju veje, tako ukloni žalost telo, dušo razgrize, telo se postara. V globini srca pa tli iskra zvene le mladosti, drobna, majcena, brez luči, brez gorkote, trepetajoča večna lučka, spomin... Jure je čutil tisto iskrico, slutil je njen drobn i žar. Kadar se je nekaj toplega prevalilo v ozračju, tedaj ga je zapeklo v prsih. Z neodoljivo silo ga je gnalo iz bajte na belo cesto, nekam naprej, prek polja, kjer je dihala zemlja, kjer je črnela mastna prst. Hodil je počasi in težki, resni so bili njegovi koraki. Tako bi hodil gospodar cele vasi, tako je hodil Jure, osameli bajtar. Bil je visok kakor smreka, v plečih kakor gora. Redka brada je obkrožala širok obraz oglatih potez, pod mogočnim čelom je žarelo dvoje temnih, bliskajočih se oči. Roke je potisnil v žep in pomaknil klobuk na tilnik. Vaščanom se je zdelo, da trosi pomlad nad dolino.

Solnčna luč je v drobnih curkih lila čez polja kakor zlat dež. Jutranje meglice so drsele ob zemlji, v travi so goreli demanti. Mavričasto blestenje se je prelivalo skoz vlažni zrak, cesta je žarela. Pesmi ptičev so vzhihitavale pod nebo, kakor bi biseri padali v srebrno kotanjo. Kaos barv se je oplaknil s svežostjo in bohotnostjo, pljusnil je gozdu v podnožje in se raztopil v temnozelen baldahin.

Jure je zavil čez travnike, prelezel golo reber, obstal na parobku gozda in legel v travo. Parkrat je vzbočil silne prsi, srknil v krepkih požirkih sveži zrak in se odkril.

Pred njim je ležala vas, tiha, mirna domača vas, kakor oko dekleta, ko se mu v njem še prepleta sen minule noči. Orjaške lipe so se trle krog cerkvice; razbohotile so se v davnih letih in zasegle z vejami nad ponižne koče. Za cesto so snivale njive, vlažne, trepetajoče.

Jure je zagozdil brado v široko dlan.

Tiha žalost se človeku razprede v duši, kadar osamljen pre-mišlja leta mladosti. Škrjanec se zažene v zrak, okoplje se v luči in vetrovih in pesem pijane sreče mu žubori iz grla: mladost! Kdor te je slišal peti, te ne pozabi; zaješ se v spomin, da še zveniš v starosti. Glej, Jure, ptice so se vrnile, a tiste ni več, ki ti je pela mladost. Že lani je ni bilo, že predlanskim ne, o že davno ne več, a vendar podrhtevajo mišice tvoje roke, vendar mežika trudno oko.

Ugasnila so leta, ko je pohajal po vasi Jure, najmočnejši in najlepši fant. Bruno je privzdignil z eno roko, tnilo je presekalo z enim udarcem, kakor jeklo so bile njegove roke, prsi kakor skala. Z glavo je dosegel strešne žlebove, tako velik je bil in vsem dekletom je razvnel srca, tako lep je bil. Dva grunta sta bila njegova, imel je najlepšo hišo v vasi. Vaščani so ga ljubili, bil je ponos vse vasi. Ko so peli fantje zvečer na vasi, je presegel Juretov zvonki glas druge in se lovil ves mlad in razposajen v večernih sapah. Očetje so se namuzavali za pečjo:

„Zakaj se ne oženi?“

„Izbira.“

„Že lahko.“

Jure pa je kakor v odgovor zavriskal, da so zaječali vaški psi.

II.

Anžetova Manca je zalivala svoje rože in pomalem popevala. Večer se je že sklanjal nad zemljo, gore so rdele. Sladkosten mir se je mežavo razlival čez horizont, vedno globlji, vedno tišji. Jure je pripel s polja in se ustavil ob Anžetovem vrtu.

„Le prilivaj, Manca, da imaš kaj pri rokah, kadar pridem iskat.“

„Ti?“

„Kdo pa?“

Mana je zardela in mu pogledala v oči.

„Pravijo, da si že izbral.“

Jure se je v zadregi nasmehnil. Mančin pogled ga je zmešal, zadelo ga je prikrito očitjanje.

„Prazne marnje!“

Za hip sta pomolčala. Manci je utripalo srce in solze so ji silile v oči. O, fantovski pogled je kakor iskra! V pomladnih večerih se utrinjajo duše, druga k drugi romajo in se pozdravljajo.

Jure je prišel pozno domov. Za klobukom se mu je bohotil rdeč nagelj, v očeh je predla zamišljenost. Sedel je za peč in strmел v polmrak.

Veliko deklet lepših kakor Manca, je premogla vas, toda vendar . . . Tisti odkriti, nedolžni pogled! Človeku vzvalovi v srcu in mu razgreje misli. Manca je bila sicer slabotne postave, vsi so govorili, da je bolna, a nihče ni mogel priseči na to. Bila je povsod priljubljena zaradi svoje ponižnosti in skromnosti. Nikomur se ni vsiljevala, velikih družčin se je ogibala. Preslaba za težka poljska dela je vodila gospodinjstvo in gojila svoj vrt. Poznala ni sreče ljubezni, le včasih zvečer je prisluškovala fantovskemu petju in zardevala, če je razločila Juretov glas. Kakor vsa dekleta, ga je rada poslušala, še raje ga je videla. Toda, moj Bog, to bi bil greh! Saj je bila revica slabotna, kdo bi se čudil, da je obožavala velikega, krepkega, zalega fanta. Pa jo je bilo vendarle sram pred samo seboj, če je tako skrivaj pomislila, kako bi jo objele tiste silne, močne roke . . . o božja milost . . . umrla bi v objemu. Da bi prišel! k njej in bi jo privel k sebi, najprej prav rahlo, kakor bi se bal, potem vedno krepkeje in silneje, da bi vsa trepetala kakor mlada breza . . . ah ne — potem bi . . . potem . . .

Manca je sklenila roke na utripajoče srce in pritisnila razžarjena lica na mrzli zid.

„O saj ne pride, nikdar ne, pride! Vsi pravijo, da ima že nevesto!“

Življenje je čudno: človek gre na desno, pa ga porine nevidna roka na levo, napoti se na ravno cesto, pa mora v hrib.

Jure je prišel, seveda je prišel. Premočan je bil plamen skrite ljubezni, treba je bilo, da se razmahne.

„Manica, bodi moja!“

„Ne šali se.“

„Če hočeš . . . Rad te imam . . .!“

Ker je bil orjak po telesu, je bil neroden v govorjenju. Ej Jure, Jure! Zakaj si kar naenkrat umolknil in zardel kakor otrok? Z rokami si zakrilil nekam po zraku, golobico si hotel objeti, pa so ti noge

prirastle k tlom. Napol začudeno si gledal, kako je vzkriknila veselja, zardela in utekla. Pa saj ni šla daleč: za hišo se je skrila, da bi vaju ne videli drugi . . .

Na jesen sta se vzela. Tri dni je trajala gostija.

Dekleta so vihala nosove same zavisti, Jure pa je odpeljal malo nevestico v svoje gnezdo; za vaščane se ni zmenil.

Dozorelo je sadje, megle so skalile jezero neba. Vetrovi so se lovili po zraku, nad griči so opletali s svojimi peruti in se lasali v dolini. Dež je po malem rosil na gola polja, pusti dnevi so padali zemlji v naročje. In potem je zavilo od severa, na obzorje je sedla razmršena starka. Preko vsega neba je segal njen kolovrat in kakor tulenje viharja je bila njegova pesem. Starka pa je predla s svojimi mrzlimi rokami dan in noč, da so se beli kosmi razcefranega prediva lovili po zraku.

Jure in Manca sta preživela zimo kakor v sanjah. V valovih divje ljubezni sta se okopali njuni duši in sladka umirjenost je napolnila njiju oči. Ko so dahnile prve tople sape čez pobeljena polja in so zažuboreli potoki, sta zadihala vonj zemlje.

„Jure.“

„Kaj je, Manca?“

„Zdi se mi, da se bliža . . .“

Jure je razumel. V njenih očeh je bral tisto sladko skrivnost in spreletelo ga je mrzlično čustvo radosti.

Oče! Ta beseda mu je zvenela v ušesih kakor glas veliko-nočnih zvonov, prelila se je v dušo in se vsesala v kri. Oj, ti veliko življenje, ti mogočna pesem! Nevidna je tvoja pot, nerazumljivi so tvoji cilji. V puščavo zalučaš cvetje in v cvetje naliješ medu. Z rokami bi te objel in prižl k sebi! Viharju si podobna, ki se razmahne nad gorami, silen in preteč, da se spremeni v zefir na večernih poljih.

Oče!

Jure je začutil, kakor da je prerojen v tej besedi. O, saj si videl prst, ki se je izvrčala pod tvojim plugom, topla, trepetajoča. In potem si ji izročil seme bodeče žetve, v naročje si ji ga nasul, da je vsa drhtela v materinski ljubezni. O, saj si jo videl tisto mehko vlažno prst, kako je rodila sad; zlato klasje je valovalo v v vetru in zdelo se ti je, da živi pod teboj tvoja kri, tvoja duša. Pa človek je kakor zemlja, njegova misel je kakor sila prsti. Naravi izročiš, narava ti vrne.

Približal se je tisti veliki dan. Jure se je prebudil na vse zgodaj zjutraj in pogledal po izbi. Siva luč je lila skoz okno. Vse je bilo še tiho, le tiktakanje ure je drobilo po zraku. Manca je še spala. Jure je zatisnil oči in se nehote nasmehnil. Poskušal je zaspati, pa ni mogel.

„Danes orjemo,“ je pomislil in pogledal ženo.

Previdno je legel na levo stran in strmел v okno. Računi bodočnosti so mu drveli po glavi.

Manca je vzdihnila in odprla oči.

„Jure, ali je še zgodaj?“

„Pusti uro, Manca?“

„Pojdeš na polje?“

„Seveda. Zdi se mi, da je hlapec že vstal.“

Na dvorišču je nekdo pomalem požvižgaval.

Nastala je tišina.

„Pa naj bo v božjem imenu. Ti pa saj . . . saj veš!“

Jure je vstal in se oblekel. Še enkrat se je ozrl na posteljo, potem pa je stopil na dvorišče.

Hlapec je napajal konje.

„Jaka, naprezi!“

„Neža!“

Izpod podstrešja se je oglasil zaspan glas.

„Kaj?“

„Pazi na Manco, pa pridi povedat na njivo . . .!“

„Seveda!“

Jure je sedel na voz in pognal.

Hladno pomladno jutro se je prebujalo nad polji kakor zaspan otrok. Vijoličaste megle so se razpredle med grmovji, iz zemlje je puhtela sopara. Na vzhodu se je v mehkih linijah prelivala zarja, kakor zlatordečkasti kodri. Ob potoku so dremali topoli, polmrak je plahnel za obzorjem.

Jure je počil z bičem, da je udarilo v ovoj tišine in zasekal plug v zemljo. Mišice na rokah so se mu napele, oko je vzplamtelo.

„Ho-o-o! Če bo sin . . . Lepo posestvo mu zapustim, kadar doraste; najbogatejši bo v vasi. Hi-hot! Denarja ne manjka, lahko bi ga dal v šole. Da bi bil le zdrav in močan . . . E-e-la! no, veselo bo pri nas, veselo! Otroški smeh bo zazvenel na vrtu . . . Zdaj vsaj vem, za koga delam. Le reži plug, le grizi globoko in ravno, da zraste žito čez glavo . . .“

Obrnil se je ob koncu razora. Parkrat je potegnil z roko prek čela, potem pa je zopet prijel za plug.

„Če bo pa dekleta . . . nič hudega! Imela bo lepo doto, vsak bo povprašal rad zanjo. Gotovo se dobro omoži . . . in za vse bo meni hvaležna . . . svojemu očetu. Preskrbim ji prihodnjost, kakršne nima nobena druga . . .“

Jure se je zatopil v razmišljanje, plug je rezal kakor nož. Solnce se je zabliskalo čez hrib, Jure ga ni opazil. Krčevito je oprijemal ročice s svojimi močnimi rokami in strmел v zemljo. Hrbet se mu je upognil, da so se napela silna pleča, prsi so sople in valovale, kite na tilniku so podrhteale, pot je polzel po čelu. Šesti razor je bil že pri kraju, a Jure je stopal za plugom kakor da orje prvega. Konji so upehani stresali z glavami, z jezo so utirali ritem. Šele ko je dekleta prinesla zajtrk, je Jure obstal. Legel je v senco, obrisal pot in jedel. Z vidno nestrpnostjo je čakal na hlapca in molčal.

„Lepo se orje!“

Jure je prikimal.

„Pa hitro gre izpod rok!“

„Vraga, snej že! Čas je!“

Hlapec je zamašil zadnji kos v usta in vstal. Jure je stopil k plugu. Konji so se nagnili v zalet, Jure je zgrabil ročici.

Zemlja je puhtela in sople, konji so hrskali. Solnce je lezlo višje, Jure pa je bil kakor top stroj. Dihal je v hlastnih požirkih, sunkoma se je zaganjal za plugom in mislil, sanjal.

Bodočnost je sen in sanje bodočnosti so kakor pomladne rože: odženejo in se razcveto, pa pride slana in jih pomori. Le včasih ostane morda ponižen zvonček v zatišju, ves trepetajoč in ubog, da zvone čez čas. Pesem se razdahne in utihne, bodočnost zavabi iz daljave, da te udari, ko stopiš v njen grad.

V razbeljenem vzduhu je dremal poldan.

Jure je postal in pogledal proti vasi. Daleč tam, še pri hišah je spoznal Nežo. Spustil je povodce in stopil na cesto. Ves nemiren je tiščal roke v žepu, v očeh mu je sijala divja radost. Koncem njive je počakal.

Neža je prišla počasi, sključena kakor bi nosila bridkost. Oči je povesila v tla in roka se ji je tresla.

„No, kaj je!“

Neža se je obotavljala.

„Govori vendar! Ali je fant ali dekleta?“

„Fant!“

Kakor slutnja je preletelo njegovo dušo.

„Za vraga, govori kaj!“

Starka je zmignila z rameni.

„Ali se je kaj zgodilo?“

Zgrabil jo je za roke.

„Govori!“

„Mrtev je!“

„Kdo?“

„Otrok.“

Jure je stal kakor usekan in strmел na Nežine roke. V prsih se mu je nekaj trgalo, oči so ihtele. Svet se je zavrtel krog njega v divjem kolobarju, da je nehote upognil tilnik, kolena so klecala.

Neža se ga je počasi ognila in odšla naprej po njivi. On pa je stal in bulil v zrak kakor blazen. Nehote je stisnil pesti in jih zopet počasi razklenil. Nato se je obrnil in prekoračil njivo. Nevede, kam gre, je stopal čez travnike proti gozdu. V senci mogočnih dreves se je sesedel na tla.

„Mrtev!“

Vrgel se je na trebuh in zaril prste v zemljo. Vsa njegova silna moč je mahoma podivjala. Mišice so drhtele kakor strune, v žilah je pljuskala kri.

„Moj otrok ... moja last ... moje vse! ... Mrtvo ... uničeno!“

Besede so se trgale in lomile v grlu, daveč stok je sikal v tišino ...

Bori so že pošepetavali v večernem vetru, ko se je Jure zavedel. Zagrebel je glavo v dlani in hotel jokati, pa ni mogel. Vsa silna boleost se mu je zažrla v dušo, nema in topa, da je le iz mračnega pogleda lil njen odsev.

„Kako bi bilo veselo, če bi imel sina, lepega, čvrstega ... Solnce bi posijalo v medlo sladkostno jutro, da bi zapekle oči. Ah, in delal bi, delal ... za sina. Zdaj je pa mrtev ... Nikdar ni videl luči, nikdar je ne bo. Kdo je kriv? ...

Sklenil je roke, da so zapokali sklepi.

„O Bog, o Bog, samo sina sem te prosil, pa mi ga nisi dal. Ali te nisem ljubil dovolj, Manca? Ali te nisem skoraj na rokah nosil ... Mrtev otrok leži doma, brez ognja, brez duše!

Jure se je potikal dva dni po gozdu, tretji večer pa je prišel pijan domov. Zdejo se mu je, da je zašel v tuj dom. Domači so ga preplašeno pozdravili, on pa je brez besede stopil v izbo. Na mizi je brlela luč; motna svetloba je begala po zraku, orjaške sence

Josip Premk:

Letoviščarji.

(Dalje.)

Kristina ga je pogledala za kratek hip in takoj zopet nemirno umaknila svoj pogled. Bila je prepričana, da se norčuje, a dasi bi mu bila rada vrnila dobro za milo, ji ni hotela na jezik niti ena primerno zbadljiva beseda.

„Kako to mislite?“ je dejala naposled in gledala v potok.

„Mislim, da je treba precej vztrajnosti in potrpežljivosti, ako ostane tako mlada gospodična v Zapotoku že tretje leto —“

„Kako to veste?“ je povzela začudeno.

„Da stanuje v novi hiši mojega očeta zapotoška učiteljica, sem vedel že prej, kajti oče mi je pisal to novico takoj, ko ste se pri njemu nastanili, menda iz samega veselja, da je dobil za svojo nepotrebno stavbo vsaj enega prebivalca, da pa je to gospodična Kristina Pogorelčeva, sem izvedel šele včeraj. Pa saj je vseeno, naj bi že bila ta ali ona, biti že tretje leto v Zapotoku, se pravi žrtvovati.“

„Oho, kar tiho!“ ga je prekinil učitelj Možina in mu položil roko na ramo. „Že vidim, da nič več ne ljubite svojega kraja in nam hočete odpoditi celo gospodično učiteljico.“

„Nisem mislil tako,“ se je nasmehnil in skoro mu je bilo žal besed, ki jih je izrekel, ne zaradi tega, ker ga je hotel učitelj v šali nalašč narobe razumeti, ampak ker je bral v Kristininih povešenih očeh jasno in razločno, da so jo zadele besede bolj ostro nego je želel. „Človek izpregovori včasih ravno nasprotno tistega, kar je imel v mislih in posebno se to lahko zgodi ob takem prvem svidenju.“ Besede „ob takem svidenju“ je naglasil s takim poudarkom, da je Kristina vnovič pobledela; vendar pa je imela to pot toliko poguma, da mu je precej mirno odvrnila:

„Mogoče, a kar se tiče mene, sem tu popolnoma zadovoljna.“

„No, vidite! Kaj mislite, da smo vsi tako navezani na mesto kakor vi, ki se ne prikažete domov kar štiri leta,“ je šaljivo pripomnil učitelj Možina. „Le čakajte, še radi boste prišli na deželo kakor ti Koširjevi, ki so se pripeljali včeraj z vami. No sedaj boste imeli družbe dovolj; gospod Artur je tudi doma, ravno včeraj sva govorila in ko sem mu povedal, da ste že prišli, je šel naravnost k vam, pa vas žalibog ni bilo doma, ampak našel je v veži

Koširjevo gospodično, ki se mu je nenadoma vsedla tako globoko v srce, da je govoril o njej vso pot. Ali je res taka lepota?"

Janka so dirnile zadnje učiteljeve besede kaj neprijetno in ko je videl, da je uprla vanj tudi Kristina svoje plahe oči, je skomignil z rameni.

„O lepoti imajo ljudje različne pojme. Gospodična Amalija ima nekako južni tip, kar mogoče Arturju ugaja.“

„Vi pa ste seveda naše gore list,“ je nadaljeval šaljivo Možina — „in ne boste gledali na jug, ampak po naših rožah. Sicer pa vam moram povedati, da ste naju nekoliko zmotili, kajti — pa nikar se ne smejte — midva z gospodično čakava sulca.“

„Sulca?“ se je začudil Janko. „Kolikor pomnim, jih v tem potoku še nikoli ni bilo.“

„Tudi kolikor pomnim jaz,“ je odvrnil Možina resno — „in to je nekoliko dalj, ga ni videl v tej vodi še nihče, jaz pa sem ga in sicer včeraj in predvčeraj natanko ob temle času. Vidite, danes pa, ko sem privlekel seboj morilno orodje, pa ni zlodeja od nikoder, kakor da ve kaj natravam. Ampak obupati še ne smemo, čisto lahko še pride.“

„Meni se zdi vsa stvar precej čudna —“

„Čudna?“ se je zavzel učitelj Možina in se razkoračil pred njim, da se je spomnil Janko takoj tistih davnih ur, ko ga je gledal v prav taki pozi v šoli na katedru. „No, že prav! Če ga vjamem, vi ne pridete na večerjo, pa če povabim ves Zapotok.“

„Tako velik pa menda vendar ni,“ se je zasmel Janko, a učitelj Možina je zamahnil z roko in mu pokazal hrbet.

„Že vidim, da ste res doktor, ki hlastne po vsaki besedi, ki jo izgovori človek nekako dvoumno. Ampak kar sem dejal sem dejal: večerja bo, pa če ga čakam do večera in še jutri, saj drugega dela zdaj itak nimam.“

Toda kmalu je bil učitelj Možina sam drugačnih misli.

„Zverine menda res ne bo, pa če zijamo do opoldne v vodo,“ je izjavil nevoljno. „Vendar kar tako mi ne uide. V potoku je še gotovo, nemara kod drugod, pa oblazim ves potok doli do Bistrice. Vi, gospodična, bi menda že itak radi k zajtrku. Vas pa to ribarjenje tudi bogve kako ne zanima, pa lahko spremite gospodično in ji poveste kako kratkočasno, da ne bo pot predolga in dolgočasna. Zvečer že povem, koliko sreče sem imel. Pozdravljena!“

In ne da bi se dalje briga za Janka in Kristino, je počasi odmenal z dolgo špičasto palico nizdol ob potoku.

„Ali ni imeniten tip starega učitelja ta Možina,“ se je obrnil Janko proti učiteljici Kristini, ki je stala ob njegovi strani, kakor da ne ve ne kod ne kam . . .

„Vesel in zadovoljen ter prav dobrosrčen človek. Boljšega nadučitelja bi si ne mogla želeti,“ je dejala počasi in polglasno.

„To pač,“ ji je pritrdil — „tudi jaz sem mu hvaležen za marsikak nauk, ki mi je spremljal tudi potem, ko nisem živel več pred njegovimi očmi, ampak med ljudmi, ki so mi bili včasih naravnost nerazumljivi.“

Dasi se Janko ni nameraval dotakniti s poslednjimi besedami onih dni, ki jih je imela Kristina venomer v svojih nemirnih mislih, je vendar vztrepetala ob slutnji, da mogoče vendar izrabi to ugodno priliko in poseže v tisto neprijetno preteklost.

Toda Janku je brnelo preko možgan vse nekaj drugega in se je komaj zavedal, da stopa ob njegovi strani dekle, ki jo je nekdaj tako ljubil. Zmedenost se mu je pojavila celo v pogledih, ki so mu nemirno begali po prostranih travnikih, a skušal se je pritajiti.

Tako sta hodila nekaj časa molče; ob nekem rjavopobarvanem križu, ki je stal kraj ceste, pa je Janko obstal in se zagledal v znamenje. Ob obeh straneh lesenega križa je rastle grmičevje in pred križem je bila preko dveh nizkih brun položena deska, že vsa trhla in črvena, kakor nekak klečalnik, a Kriste je bil polomljen in razbit, leva roka mu je manjkala, da je visel po strani.

Janko je majal z glavo in se čutil.

„Kako da znamenja ne popravijo,“ je mrmral.

Kristina ga je pogledala malo začudeno, nato pa mu je plaho razložila:

„Lansko leto so se stepli fantje na tem kraju in po nesreči je priletel menda kamen v razpelo, zato mu manjka levica.“

„Pa da moji starši niso popravili — no, seveda, saj je od tistega dogodka že kakih osemnajst let in vsaka stvar se pač s časom pozabi.“

„Ali se je zgodila tu mogoče kaka nesreča?“ ga je prašala.

„Zgodila se ni, a lahko bi se bila. Sicer mi je še danes nerazumljivo, kako so mogli trije možje dvigniti voz poln sena, toda zgodilo se je vendar in jaz sem bil rešen gotove smrti.“

„O?“ se je začudila Kristina.

Janko ji je prikimal.

„Da, jaz. Peljali smo s travnika seno, voz je bil pač naložen kolikor se je dalo, pot pa je bila razvožena in slaba, da so se

kolesa udirala globoko v kolesnice. Jaz, ki sem imel takrat osem let, sem ležal na senu, tu pa se voz naenkrat nagne z vso težo in kakor bi trenil sem bil pod vozom. Da bi se bil zadušil, ko bi me bili potegnili izpod sena le par hipov pozneje, je gotovo. Nezvestnega so me potem močili in tresli in tukaj, kjer stoji ta križ, sem zopet razprl oči. Oče je postavil na to mesto znamenje in kadar se je kaj poškodovalo, je vedno hitro popravil, zato se čudim, da je pustil zdaj vse tako v nemar.“

Kristina ga je poslušala pozorno, včasi se je celo ozrla v njegove temne oči, ki so bile uprte naravnost v znamenje, kakor da gleda v duhu tisti davni dogodek, potem pa je dostavila sočutno:

„Tako blizu smrti ste že bili.“

„Morda bi bilo bolje, da se je zgodilo —“

„Ampak tako črno gledati v življenje je zopet prežalostno,“ mu je odvrnila in se postrani ozrla v njegov obraz, ki se je v teku šestih let, odkar ga ni videla, precej izpremenil.

Janko je sicer opazil ta njen skrivnostni pogled, a ostal je miren in stopal je poleg nje kakor poleg neznanke.

„Mislim, da nam nudi življenje malo momentov, ki bi jih smeli imenovati resnično vesele in srečne,“ je dejal mrmraje.

„O tem bi se dalo razmišljati, ampak zdi se mi, da bi najina sodba ne bila ravno merodajna, ker je precej življenja še pred nama.“

Janko je obstal in ji pogledal naravnost v oči. Modre so bile in globoke, kakor da se zrcali v njih majsko nebo in gledale so vanj z nekim čudnim nemirom.

„To ste povedali, kakor bi od vas nikoli ne pričakoval.“

„Ne vem, kako si naj to tolmačim?“ ga je prašala zaupno.

Janko je spoznal, da je zabredel predaleč in je nekoliko pomolčal.

„Mislil sem, da ne razmišljujete takih stvari, zato me je vaš odgovor nekoliko presenetil.“

„Kakor se mi zdi, vi ženske zelo podcenjujete,“ je dejala nekoliko bolj pogumno; kajti iz njegovih zadnjih besed je spoznala, da se previdno izmuzne vsakemu pogovoru, ki bi imel le količkaj stika s preteklostjo.

„Gotove in trdne definicije na to kočljivo točko res nimam, a v splošnem se mi zdi, da je bolje tako.“

„Tu bi dala jaz prvo besedo izkušnjam,“ je dejala nepremišljeno in se s temno rdečico takoj globoko obtožila. Ustnice so ji

vztrepetale in gledala je predse nemirno, kar je Janko opazoval z nekakim zadoščanjem.

„Ali tudi z izkušnjami se človek lahko vara.“

„Po čem naj se potem ravnamo?“

„Po svojih nazorih, ki jih moramo spopolniti do najvišje plemenitosti, in potem je lahko soditi pravo od nepravlega.“

Kristina je sklonila glavo, kakor da premišljuje o njegovih besedah, pa jo je premotilo jutranje zvonjenje, ki se je slišalo sem od vasi.

„Tako zgodaj se že dolgo nisem vračala s sprehoda,“ je dejala, kakor da ne ve odgovora na njegove besede.

„In mogoče bi ne vstali tako rano niti danes, pa naj bi bilo v potoku deset sulcev, ko bi vedeli, da vas bom domov grede dolgočasil — jaz.“

Kristina je obstala brez besed, pogledala ga je vprašujoče in dejala naposled komaj slišno: „Ne razumem vas.“

Nato sta molče odšla proti vasi.

(Dalje prihodnjič.)

Temeniška :

Pomladni spev.

Zemlja je s polnimi grudi zavzdihnila,
vroča kri v žilah je njenih zaplala,
cvetju, zelenju življenje je vdihnila,
v jutro moči jih na pot je poslala. —
V sinje se dalje nebo je raztegnilo,
cvetje se belo pod njim je razpelo;
megle z oči si nebo je potegnilo,
solnce si himno je zlato zapelo. —

Žarek srebra je padel na tla:
zašelestelo, zazvenelo je pod njim,
kakor bi v zlatem snu
duša zarajala,
kakor bi v srca dnu
luč se napajala.

Književna poročila

Pav. Flerè, Babica pripoveduje . . . S 4 slikami. — V Ljubljani 1913. — Natisnila in založila „Učiteljska tiskarna“. 80, 44 str. Cena ?

Drobna, lična knjižica, po obliki slična Ganglovim, Rapetovim in Slapšakovim spisom za mladino, a ne po vsebini. Deset pravljic je v njej; babica jih pripoveduje mladini. Vsa snov pa je zajeta iz narodnih pripovednih pesmi v Štrekljevi zbirki, ali z drugimi besedami: Flerè pripoveduje v prozi, kar hrani narodna pesem v vezani besedi. Dejal bi, da naj bi se rajši dotične narodne pesmi, če treba v opiljeni in prikrojeni obliki, ponatisnile kot mladinska zbirka, kakor da se prvotna vezana dikcija rahlja in razgrinja v otroško prozo. Vsaj po našem okusu se čuje n. pr. sirota Jerica v pesniški obliki tako iskreno-naivno, da ji ni treba prozaične parafraze. S tem pa ni rečeno, da Flerè kot dober poznavalec otroške duše ni pogodil primerne tona v pričujočih pravljicah. Le zadnji dve, „Svatbe v gozdu“ in „Snubec polž“, bi bili lahko izostali; personifikacij dreves otrok ne more dobro pojmovati, še manj pa, kako se drevesa med seboj ženijo, in polž kot snubec je silno žalostna postava, dasi „je objestno poskakoval (!) po tleh“.

Že o drugi priliki smo omenili, da je treba tudi v mladinskih spisih vestno paziti na jezikovne in pravopisne pravilnosti. Tako n. pr. so nepravilne nedoločne oblike: svet Erazem (11), svetnikov železen bič (11), blažen mož (10), ko se je že prej o njem govorilo; „ker“ običajno ne uvaža samostojnih glavnih stavkov, zato imamo „zakaj“ (po Levcu kot edino pravilno) in „kajti“. Hibe so tudi okolu, zaduhteti, natančnejše; nedosledno je: do sodnjega dne, a takoj na to: po sodnem dnevu (8). — M. Gasparijeve slike bodo ugajale, posebno na str. 12; oblak, ki na njem spi mrtva sirotica (str. 30), je preveč gost, tako, da spominja na mehko pernico.

J. Wester.

Kjer ljubezen, tam Bog. Igra v enem dejanju. Po Leva Tolstega povesti spisal F. Milčinski. Ljubljana 1913. Založil L. Schwentner. M. 80 38 str. Cena 50 v.

Med Leva Tolstega „Ljudskimi pripovedkami“ čitamo legendasto povest „Kjer ljubezen, tam Bog“ s tole vsebino: Živel je v mestu čevljar Martin Avdjejič v kletni sobici z edinim oknom na ulico. Znancev je imel obilo. Redkokateri par čevljev v okolici ni bil vsaj enkrat ali dvakrat v njegovih rokah. Dela je bilo mnogo, zakaj Avdjejič je delal trpežno in ni preveč zahteval. Bil je vedno dober človek; na stara leta pa se je začel še bolj približevati Bogu. Že takrat, ko je bil še pri mojstru pomočnik, mu je umrla žena. Po ženi mu je ostal triletni Kapitoška, starejši otroci so vsi že preje umrli. Jedva je fantič odrasel in jel očetu pomagati, je Kapitoško pograbila bolezen in je moral umreti. Pokopal je Martin sina in obupaval tako, da je začel nad Bogom godrnjati. Taka otožnost se je lotila Martina, da je večkrat prosil Boga smrti in mu očital, zakaj ni vzel njega, starca, temveč njegovega ljubljenega edinega sina. Nehal je Avdjejič celo hoditi v cerkev. Nekoč je prišel k njemu od Trojice rojak, starček, ki je romal že osmo leto. Razgovoril se je z njim Avdjejič in mu jel tožiti svoje gorje. Starec ga je tolažil, ga vračal k Bogu in mu velel: „Kupi si evangelij in čitaj, tam spoznaš, kako naj Bogu živiš.“ Ta beseda je padla Avdjejiču v srce. Šel je še istega dne in si kupil novi zakon z debelim tiskom in je začel čitati, in storilo se mu je tako dobro v duši, da je čital vsak dan in vsak večer. In čim več je čital, tem bolj je pojmoval, česa hoče Bog od njega in kako je treba Bogu živeti, in bilo mu je

vedno laže in laže pri srcu. Njegovo življenje je postalo tiho in radostno. Zarana je sedel k delu, snel svetilko s kljuke, jo postavil na mizo, potegnil s police knjigo, jo odprl in sedel k čitanju. Zgodilo se je nekoč, da je čital Martin v pozno noč v evangeliju: „Vsakomur, kdor te prosi, daj in od tistega, ki jemlje tvoje reči, ne tirjaj nazaj“ in se je zamislil. Čital je znova in prišel do mesta, kjer govori evangelist o bogatem farizeju, ki je povabil Gospoda k sebi v goste in o ženi grešnici, ki je vse drugače sprejela Gospoda. „Farizej je mislil samo na sebe“, je premišljeval Martin, „tega pa ne, da bi mislil na gosta. In kdo je bil ta gost? Sam Gospod. Če bi prišel k meni, ali bi storil tudi jaz tako?“ Premišljeval je Avdjejč in zadremal. „Martin!“ je nenadoma zašumelo nad njim. Martin se je vzdramil iz spanca. „Kdo je?“ je vprašal in se obrnil in pogledal na duri — nikogar ni bilo. Zadremal je zopet. Kar je začul celo jasno: „Martin, hej, Martin! Glej jutri na ulico, pridem!“ Martin se je prebudil, dvignil se s stola in ni vedel, ali je slišal v spanju ali zares te besede. Legel je spat. Zjutraj ob zori je Avdjejč vstal, pospravil po izbi in pristavil zajterk. Pa so k njemu prišli z mrazovite ceste starček Štjepanič, bivši vojak, ki je zdaj kot pomočnik sosedovega hlapca grebel sneg; slabo oblečena ženska s sestradanim jokajočim dojenčkom, ki so ji bili moža vojaka poklicali bogve kam, da se je revica morala preživljati ob dobroti tujih ljudi, in stara branjevka z dečkom, ki se je nad njim znašala, ker ji je bil iz koša pograbil jabolko. In vse je bil gostoljubno k sebi pozval s ceste, jim postregel s svojim revnim bogastvom in jim nasilil telo in dušo. Vsem je pravil o svojem snočnjem čudežnem doživljanju in o svojem pričakovanju, in ves dan je moral misliti na tisti glas, ki ni vedel o njem, ali se mu je le sanjalo, ali ga je bil slišal zares. Prešel je dan in je prišla noč. Martin je prižgal luč in potegnil s police evangelij. Hotel je odpreti knjigo na tistem mestu, kjer si je bil včeraj založil odrezek kože, a odprla se je na drugem mestu. Ko je odprl evangelij in se jedva spomnil včerajšnjih sanj, se mu je zazdelo, kakor bi se nekdo gibal in prestopal z noge na nogo za njegovim hrbtom. Ozrl se je in videl: zares stoje ljudje v temnem kotu, a ne more razločevati, kdo so. In glas mu je šepnil na uho: „Martin, Martin! Ali me nisi spoznal? Saj sem to Jaz!“ Iz temnega kota je stopil Štjepanič, nasmehnil se je in se izgubil kakor oblaček in ni ga bilo več. „In to sem Jaz,“ je rekel glas. Iz temnega kota je stopila žena z dojenčkom in zgodilo se je kakor prej. In potem stara branjevka in deček z jabolkom in sta se zasmehljala in izginila. Avdjejčeve duše se je polotilo veselje, prekrižal se je, nataknil očali in jel čitati evangelij tam, kjer se je odprl: „Karkoli ste storili enemu teh najmanjših mojih bratov, storili ste meni.“ In razumel je Avdjejč, da ga sanje niso ukanile in da je zares prišel k njemu tega dne njegov Rešitelj in da ga je on zares sprejel. — Tolstoj je kakor pripoveduje v predgovoru k tej zbirki sam, tudi to povest napisal „ljudem na korist“, sodeč, da je v soglasju s Kristovimi nauki in vsled tega dobra in resnična. „Resnice namreč ne piše tisti, ki samo opisuje, kako se je reč dogodila in kaj je storil ta in kaj je storil oni človek, temveč tisti, ki pokaže, kaj ljudje delajo dobro, to je soglasno z voljo božjo, in kaj slabo, to je proti volji božji. Slovstvena dela so dobra in potrebna, kadar kažejo, kar bi moralo biti, kadar ocenjujejo dobro in slabo, kadar kažejo ljudem edino v življenje vodečo ozko pot volje božje.“

Milčinski je to povest preobrazil v enodejansko dramo, ker ga je vzgojna snov morala mikati kot dobrosrčnega skrbnika za izprijeno in neizprijeno mladino in ga osvojiti kot za vse dobro in lepo dovzetnega pisatelja. S to svojo enode-

janko nikakor ni hotel ustvariti vzgledne drame, ki naj bi našo dramsko literaturo obogatila z vsega zavidanja vrednim biserom, marveč je v vsej skromnosti nameraval edino-le to, diletantskim, zlasti pa mladinskim odrom pokloniti lahko vpriporljivo igrico, ki ji je poglobiti namen, v lepi obliki neprisiljeno blažiti srca in jih vnemati za dejansko ljubezen do bližnjika. Njegovo delce je toplo pozdraviti, saj nam manjka boljših vzgojnih mladinskih iger za odre, ki niti ne razpolagajo z bogato scensko opremo, kakršno zahtevajo običajne igre za mladino, niti nimajo zadostnega števila sposobnejših igralskih moči. Milčinskega enodejanko more vprioriti vsak odrček, ki ima na razpolago svetlobni reflektor, da z ostrimi žarkii obsvetli prikazni Gospoda in koncem igre prikazni Avdjejčevih gostov. Drugod, zlasti v Švici, so z vzgojnimi mladinskimi igrami za diletantske, osobito dijaške odre bogato založeni, pri nas je te vrste dramska literatura še v povojih. Če enodejanka „Kjer ljubezen, tam Bog“ ob svoji prvi vprioritvi na ljubljanskem deželnem odru početkom novembra prošlega leta v družbi Hauptmannove „Hanice pot v nebesa“ ni imela pravega uspeha, so to zakrivali nedostatki v igri sami, ki jih je Milčinski v sedaj tiskani knjižici domalega odstranil; zlasti pa jo je zagrešil režiser in predstavitelj čevljarja Martina, ki je narekovan počasni tempo v besedi in kretanju tako zavlačeval, da je gledalcem v resnici moral postati dolgčas. Od Leva Tolstega podane povesti Milčinski ni naprosto odel v dvogovorno obliko, marveč je iz lastnega dodal nekaj prizorov in to in ono potezo. Dočim so se v rokopisu, po katerem se je vršila omenjena prva vprioritev, v povesti opisane dogodivščine odigravale zdržema od večera do naslednjega večera, tako da se je torej dejanje, ki zahteva razdobje najmanj 24 ur, pred očmi gledalcev počelo in skončalo v dobri pol uri, je Milčinski to nemožnost sedaj spretno odpravil s tem, da veli ob sklepu dogodkov prvega večera za kratek čas spustiti zastor, in da se dogodki naslednjega dne ne začno že koj s prvo zoro, marveč šele krog poldneva, s čimer je izdatno ustrezno gledalčevi časovni iluziji. Enoličnost biblijskih mehkočnih zgodb ugodno prekine hrupni prizor s porednim dečkom, ki je pobeignil pred branjevko, čije zgovornost donša v igro prav tako dobrodošlo izpremembo. Jezik je lep, odbran in mehak, stavki so kratki, kakor jih govore neuki in nezgovorni ljudje, govorica je skoz in skoz primerna značajem in situacijam. Na mesto Kapitoške je stopil Mitja. Globoko učinkujejo raz oder prikazni, ožarjene z mistično svetlobo, sploh je dojem evangeljske spokojnosti neodoljiv, ako ga ne razsekava zavlačevanje igralcev, v kar jih kaj lahko zavede potrebni počasnejši tempo. Strožja kritika bi morala knjižici očitati, da se Martin iz apatičnega nevernika, ki se hoče iz obupa nad sinčenko smrtjo obesiti, po vplivanju sosedovih in romarjevih tolažečih in bodrilnih besed vse prehitro prelevi v pobožnovega izvrševalca Gospodovega evangelija. Povest daje za to izpreobrnitev dovolj časa, da se razvije stopnjema, v drami pa je preobrat storjen v enem samem večeru in skoro skokoma: ko je prišel romar, se je Martin ravno hotel obesiti, ko romar odide, podarivši mu sv. pismo, je Martin spravljen z Bogom in svetom. Toda tega psihološkega nedostatka si gledalci diletantske mladinske vprioritve najbrž ne bodo postali svesti, vsaj v toliko ne, da bi jim mogel skvariti dobrodejni dojem, ki izhaja iz tihe poezije evangeljske ljubezni. Strožjo kritiko tudi ne zadovoljujejo daljši samogovori, ki pa se jim je bilo spričo zgoraj zadostno očrtane snovi seveda težko ogniti. Kar je pisatelj oklenil z oglatimi oklepaji, se more pri vprioritvi brez kvari izpustiti: Vloge (7 oseb) scenično enostavne enodejanke, ki traja pol do tričetrt ure, morejo prav tako kakor odrasli igrati tudi zrelejši in spretnejši šolarji.

Fr. Kobal.

L. Tolstoj, Ljudske pripovedke. Prevedel dr. Ljudevit Pivko. Maribor 1913. 80. 175 str. Cena broš. 2-40 K, vez. 3 K. — V tej zbirki je prevedenih 16 krasnih pravljic, legend in črtic velikega ruskega misleca. Tolstoj podkreplja z njimi svoje nazore o delu, lastnini, bogastvu, denarju, jezi, prepiru, odpustljivosti, ljubezni do bližnjega, usmiljenju, molitvi in posvečevanju praznika ter kaže pot, ki vodi k pravi sreči človekovi, h kraljestvu božjemu. Večina teh pripovedk je bilo že prevedenih v slovenskih zbornikih in listih. Dr. Pivko jih je nanovo prevedel, oziroma jim popravil obliko. Slog preвода je lep, domač. Le en nedostatek utegne motiti bralčev užitek, namreč prevajalec ne pojasnjuje, oziroma prevaja vselej nerazumljivih izrazov (barinja, batjuška, šoba, dvogrivenik, kubitka, tarantas, halat i. t. d.), parkrat rabi tudi manj znane besede in zveze, kar pa nas ne more ovirati, da bi zanimive knjige toplo ne priporočali.

Dr. J. M-j.

Dr. Tad. Stan. Grabowski, Słowiański poemat na tle polskiem. (A. Żakelj - Ledinski: „Vilkovo“). W Krakowie 1913. Księgarnia G. Gebethnera i. Sp. V. 80. 66 str.

Redka čast je vzdramila našega Rodoljuba Ledinskega iz pozabljenosti. Dr. T. St. Grabowski, vneti iskalec poljsko-slovanskih stikov, je posvetil A. Żakljevi pesnitvi „Vilkovo“, objavljeni v 14. letniku Novic (1856, listi 65–67), obširno monografijo. V njej govori o poljski romantiki in slovanstvu, o Bleiweisu in njegovih Novicah, ki so se zanimale tudi za poljsko književnost; obširno se bavi na podlagi Marna, Glaserja in Grafenauerja z življenjem in literarnim delom Ledinskega, posebno še z imenovano pesnitvijo „Vilkovo“, zajeto iz poljske zgodovine. Pripoveduje se v njej o knezu Martinu Sapjehi, ki ponuja Vilkovskemu raznih dragocenosti za njegov gradič, toda brezuspešno; Vilkovski ljubi in čuva svoj rodni dom s cerkvico kot relikvijo. Sapjeha se kruto maščuje: povabi Vilkovskega v Kozmin na razkošno tridnevno velikonočno pirovanje, med tem pa njegovi kozaki popolnoma razrušijo vas, cerkev in grad Vilkovo. — Pisatelj podrobno analizira junaka pesnitve v luči zgodovinskih virov, iz katerih bi naj bil zajemal naš pesnik svojo snov; kaže na Słowackega („Jan Bielecki“), Mickiewicza („Pan Tadeusz“) in Malczewskega („Marya“), ki so baje vplivali na Ledinskega. — Žal, da je ves drugi del študije, sestavljen z veliko pridnostjo, zazidan na pesek. Grabowskemu je ostalo neznano, da so hodili naši noviški pesniki po svoje motive raje med Nemce, kakor med Slovane. Kar je rekel Levstik o Koseskem, da hodi iz Trsta „na Nemce, pod koši oprtnimi diha težko, al' znamenja tujih pevcev ne tiska rad na tuje blagó“, to lahko ponovimo o našem Rodoljubu Ledinskem. Za „Razna pota“ je pokazal prof. Štrekelj pot k Heblovemu „Wegweiserju“, za „Vilkovo“ pa dr. Viktor Halin,¹ urednik odlične poljske revije „Pamiętnik literacki“, k baronu Fr. Gaudyju. Gaudy je v „Deutscher Musenalmanach für das Jahr 1839“, ki ga je izdal skupno z znanim pesnikom Chamisso, objavil na str. 246–254: „Des Sapieha Rache“; pozneje je izšla pesem neizpremenjena tudi v njegovih zbranih delih. Primerjajmo začetek obeh:

„In dem niedern Steinhaus von Wilkovo Steht der stolze Fürst Marcin Sapieha Mühsam schmeichlerisches Lächeln heuchelnd,	„V zidanem gradiču na Vilkóvum Je prešerno stal Martin Sapjeha, Mnogoslavni svitli knez Kozminski; Nužno se je silil v smeh perliznjen,
--	--

¹ Juliusz Słowacki, Franciszek Gaudy i Anton Żakelj (Rodoljub Ledinski). Przyczynek do historii motywów literackich. We Lwowie, 1913. Nakładem autora. (Odbitka z „Pamiętnika literackiego“ 1913, zeszyt II.) 80. 9 str.

Mühsam seine Stirn von Falten glättend,
 Mühsam nur nach milden Worten
 haschend,
 Gegen den ergrauten Herrn Wilkowski,
 Klopft den Szlachcie traulich auf die
 Schulter,
 Nennt ihn edler Herr und Herzensvater:
 „Fordre, was du willst, es soll dir
 werden.
 Bei der Mutter Gott's von Czeszochowa
 Schwör ich's, Alles will ich gern
 gewähren;
 Silber, Gold und Ungarwein und
 Stiefeln,
 Meinen Schecken, hörst du's, meinen
 Schecken —
 Nur verkaufe mir dein Gut Wilkovo.
 itd.

Nužno čelo gerbasto je gladil,
 Nužno sladkih besedi iskal je,
 De prijazno bi se pogovarjal
 Z beloglavim Vilkovskim gospodam.
 Prav prijazno ga tolkljā po rami;
 Pravi šlahčič mu, in pan ga zōve,
 In kar več še, serčni, mili oče.
 „Tirjaj le, kar hočeš, vse ti dal bom.
 Zarotim per Materi se Božji,
 Ki čast'mo jo Lehi v Čenstohovim,
 De ti dal bom vse, kar boš pozele!
 Srebra in zlata bom dal na kupe,
 Polne sode vina z Madžarije;
 Čevljev vezelih, kožuho pestrih,
 In še šarca, slišiš, konja — šarca,
 Ki je blisk mu brat, in ki mu para
 Ti ne najdeš po Ukrajni daljni;
 Vse to dam ti, če prodaš Vilkovo! . . .

Ledinski je gostobesednejši kakor Gaudy: 173 verzov izvirnika je razblinil na 311. S posebnim veseljem se je pomudil pri opisu kozminskih bakanalij, kjer je dodal trubadurskega šlahčiča, ki toži „zvezdi-devki svoje bridkosrčne bolečine“, in pa prizor, kako sezuje stari Vilkovski mladi kneginji čevlček, ga naliže do vrha z dragim vinom in ga izpije na njeno zdravje. Drugih bistvenih dodatkov ni. Tako je treba prepisati vse poljske vplive na Ledinskega na račun Nemca Gaudyja, ki je prevajal poljske pesnike. S tem se je vsa lepa zgradba Grabowskega zrušila v prah, seveda tudi njegova trditev o vplivu jugoslovanskega narodnega pesništva na kompozicijo in formo „Vilkova“. Žal mi je, da ne morem ponoviti dragemu Zvonovemu sotrudniku slavospeva, s katerim je pozdravil njegovo študijo dr. Lénard.

Dr. J. Š.

Dr. Feliks Koneczny, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo. (Przemówienie na założeniu „Towarzystwa słowiańskiego“ w Krakowie). Kraków 1913. 80, 24 + 8 str. — Iz zbirke: Biblioteka Słowiańska. Dział I. Tom I.

Pričujoča brošura prinaša govor dr. Konecznega, urednika „Świata Słowiańskiego“, na ustanovnem občnem zboru krakovskega „Slovanskega društva“. Že od l. 1901. je obstajal v Krakovu „Slovanski klub“, ki je med Poljaki prvi začel buditi zanimanje za slovanska vprašanja ter razpršil marsikatero megleno predstavo in predsodek o slovanstvu; bil pa je vendarle preveč ekskluziven in akademičen ter niso mogle njegove ideje prodreti med širše kroge, med katerimi ideje šele lahko postanejo meso in kri. Temu je odpomoglo lani ustanovljeno „Towarzystwo słowiańskie“, ki je imelo nepričakovan uspeh: ogromno število članov in vedno bolj rastoče zanimanje za slovanski problem. Društvo prireja predavanja, širi znanje slovanskih jezikov, literature, umetnosti, zgodovine, zemljepisja, trgovske in industrijske vede i. t. d., ter izdaja v istem zmislu tudi publikacije. In ravno prva njegova brošura je pričujoča knjižica.

G. Koneczny popolnoma upravičeno zavrača trditev, da temelji slovanstvo na plemenski krvni sorodnosti ter prepušča to vprašanje antropologom; specifično „slovanska“ kultura bi bila le umetna poza; misel, da gre pri slovanskem vprašanju samo za „kulturno zblizanje“, je prazna fraza, ker bi ne bilo razlike v razmerah

med slovanskimi narodi samimi in v razmerah med njimi in ostalimi. Tudi pojmi simpatije in antipatije ne smeta igrati v javnem življenju nobene vloge. „Gre nam naravnost za poljske narodne interese in z odprtim vezirjem, popolnoma odkritosrčno priznavamo in oznanjamo pred vsem slovanstvom, da zremo nanič s poljskega stališča in se mu ne približujemo iz kakršnihkoli simpatij, temveč dle vzajemno obračunimo svoje koristi“ (str. 4). Poljaki se morajo približevati slovanstvu, ker zahtevajo to njihove lastne koristi, ker mora vsak narod, ki hoče politično prospevati, zagrniti s svojo politično mislijo celo mednarodno situacijo, predvsem pa položaj sosednih narodov. „Politična ideja je kakor denar, ki mora imeti kurz v inozemstvu, da ne pride do bankrota v domovini“ (str. 5). Ravno Poljska pa je neposredno v stiki z Lužičani, Čehi, Slovaki, Rusini in Rusi, politično (v avstrijskem parlamentu) pa se stika s Slovenci in Srbohrvati, tako da je pravzaprav poljsko vprašanje povsod os in obenem ogelni kamen vsega slovanskega vprašanja. Poljaki družijo in ločijo slovanske narode; od zahoda in od juga vodi pot v Rusijo preko Poljske. „Slovanska ideja je brez rešitve poljskega vprašanja neizvedljiva utopija“ (str. 9). Sploh pa se je slovanska ideja rodila ravno na Poljskem, in kdor trdi, da jo precepljamo na poljska tla iz tujine, laže ali pa tone v nevednosti. Država Boleslavov je spajala s svojo politiko Čeha, Slovake, Rusine in Polabce; in pozneje je Poljska, začevši od Kazimira Velikega pa do Vladislava IV. in ponekod celo še do Sobieskega, razširjala svoje politične težnje na sosedne pobratimce, na zahodno, vzhodno in južno slovanstvo. In poljska sila je ravno padla, ko je poljska politika prenehala se udeleževati vprašanj, tičočih se pobratimcev; Poljska si je sama izkopal svoj grob, ker je smatrala za poljsko vprašanje samo to, kar je bilo izključno le poljsko.

Toda v globini duhov ni prepričanje o potrebi pečanja se s slovanskim vprašanjem nikoli izmrlo; vsi veliki poljski duhovi: Staszic, Mickiewicz, Slowacki, Czartoryski, Lelewel i. dr. so bili slovanofili. Nenadoma pa se je zgodilo nekaj nepričakovanega: rodilo se je mnenje, da ni imela Poljska nikoli nič opraviti s slovanskim vprašanjem, in to pod vplivom ruskega uradnega, „kazionnega“ panslavizma, ki se je bil začel razvijati ravno v Varšavi (l. 1867.) v rusifikatorskem „Urediteljskem komiteju“ in sicer v njegovi „Komisiji za duhovna vprašanja“, kateri cilj je bil preganjanje katoličanstva in širjenje pravoslavlja. Poljaki pa so, mesto da bi se bili borili proti temu uradnemu ruskemu „slovanofilstvu“, prenehali se pečati s slovanstvom in s tem sami največ pripomogli, da se je ta uniformirani panslavizem tako razširil. — Sedanjost pa zahteva, da se to izpremeni. Življenske koristi Poljske zahtevajo, da postane slovanska, da postane tvorec činitelj v slovanstvu, da dobi takim potom tem večji vpliv sredi slovanstva samega. Za to pa je predvsem potrebno poznanje slovanskih vprašanj; slovanofilstvo je sentimentalna, brez vsebinska fraza. —

Nekoliko obširneje sem poročal o tej brošuri, ker sem prepričan, da bi naravnost le koristilo, če slišimo tudi poljski glas o slovanstvu.

Dr. Vojeslav Molè.

412 bolezní nagajala mi je poltretji dan tudi podagra ali putika, kakor jo zovó kranjski Slovenci. Tudi to novo bol počastil sem s pesmijo, kojo sem skoval po noči, ker radi silnih bolečin nisem mogel zaspati. Iz teh kratkih pojasnil se vidi, da mi slabo zdravje ne dela prevelike preglavice, mnogo bolj v živo zasegla mi je lani neka druga neprilika. Boncem bilo se je posrečilo, da so mi zatosili zdražbo v domačo hišo. Vse spletke mi niso znane ali to vem, da je začel akcijo proti meni tukajšnji proš Urh (sorodnik poslancu Kljunu in moj nekdanji součenec!) s tako surovim in nesramnim razžaljenjem, kakoršno se ne pripeti vsak dan in mene ni prej še nikdar doletelo. Poklical je k sebi mojo deklo(!) in ji ukazal, da naj pové svoji gospodinji, moji ženi, da me mora poleg svoje dolžnosti napotiti k izpovedi in sv. obhajilu, ker jaz svetotajstva popolnoma zanemarjam. Glede na vero in verske reči vedla se je moja žena prej vedno prav pametno. Rekla je večkrat: Jaz te ne bom silila, da bi šel k izpovedi, saj si se učil več nego jaz in veš torej bolje od mene, kaj ti je storiti. Ali zdaj zanetili so bonci v v nji strah in fanatizem. Jela je misliti, da se pogubi na vse veke, ako me ne bo mogla nagovoriti na pokornost proštovemu povelju. Nastopali so neprijetni prizori, pričkanje, prekanje, jeza, jok i. t. d. Jaz nisem mogel in smel žrtvovati duševne slobode taki zlobi. Dejal sem ženi: Jaz sem staroverec in ostanem staroverec do smrti. Slovenski škofje s pastirskim listom in novomeški proš Urh s svojo nesramnostjo prisilili so me, da si iščem zavetja tamo, kjer bom živel brez neprilík in ovir po svojem uverjenju v društvu jednako mislečih slavjanskih bratov. Miril, poučeval, blažil in prosil sem jo, kakor sem le vedel in znal, ali dolgo brez uspeha. Začela mi je celo groziti, da se bo od mene ločila, kajti neče več živeti s človekom, kojemu duhovščina ne bo dovolila ni tega, da bi ga zakopali v blagoslovljeno zemljo. Sčasoma so jo moje besede nekako potolažile. Pred pustom zgrabila je bolezen tudi njo in kakor meni ni se niti nji zdravje do zdaj povrnilo. Močno se bojim, da prepiru ni še konec. Kadar ozdravi, jeli jo bodo zopet drezati bonci, nobena strast ne vzbudi se tako rada kakor yerski fanatizem v neizobraženih ljudeh.

Vprašali ste me, če prinese „Zvon“ kaj kmalu kako mojo bajko. Leto je že zdavnaj minilo, kar sem poslal Levcu povest „Stojan in sv. Jernej“, ali zaman čakam priobčenja njenega. Ko sem mu pisal, da bom ostal še dalje sotrudnik njegov, ako mu bo drago, nisem dobil od njega nobenega odgovora. To molčanje dokazuje,

ne, da je stvarna juna. Jeto je pa tudi persona in v civilnem svetu + v družbi. In to pojen Nemec Elbert. Tako daleč smo že našli sloveni privzeli + se vozejo

Okrog, pet: 8/8

Uredništvu poslane književne novosti:

- Kjer ljubezen, tam Bog. Igra v enem dejanju. Po Leva Tolstega povesti spisal F. Milčinski. Ljubljana 1913. Založil L. Schwentner. M. 8°. 38 str. Cena 50 v.
- Leo Pibovec. Pred vaškim znamenjem. Ljudska igra v štirih dejanjih. Goriška tiskarna A. Gabršček. Gorica 1913. 8°. 68 str. Cena 1 K. —
- Pavel Flerè. Babica pripoveduje... S 4 slikami 1913. Natisnila in založila „Učiteljska tiskarna“. 8°. 44 str.
- Petra Bohinjca izbrani spisi. II. zvezek: Sredozimci. Kranj 1913. Založilo, natisnilo in izdalo „Tiskovno društvo v Kranju“. 8°. 84 str. Cena broš. 60 v, vez. 1 K.
- Leonid Andrejev, Judež Iškarijot in drugi. Poslovenil Vinkjentjev. V Gorici 1913. Tisk. in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. 8°. 163 str. Cena broš. 80 v.
- H. R. Haggard, Roža sveta. Povest iz dobe tretje križarske vojske. Prevel J. M. V Ljubljani 1913. Založila Katoliška bukvarna. 8°. 464 str. Cena broš. 2 K 80 v, vez. 3 K 90 v. („Ljudska knjižnica“. 18. zvezek.
- H. R. Haggard, Salomonovi rudniki. Afrikanška povest. Preložil J. M. V Ljubljani 1913. Založila Katoliška bukvarna. 8°. 360 strani. Cena broš. 1 K 60 v, vez. 2 K 40 v.
- Marija Kumičić, Zadnje ruže. Zagreb. 1913. Komisijonalna naklada J. Sokol, Zagreb, Marovska ul. 21. 8°. 30 str. Cena 60 v.
- R. Fr. Magjer, Sa Slavonske ravni. Škice i novele. Naklada knjižare Radoslava Bačića, Osijek. (1913). 8°. 168 str.
- R. Fr. Magjer, Književne bilješke. Svezak I. (1913). 8°. 75 str.
- Letopis Matice Srpske. Uredjuje Tihomir Ostojić, knjiga 292., svezka 2. za godinu 1913.
- Svetozar Čovorić, Jarani. Pripovetka. (Knjige Matice Srpske, br. 44) U Novom Sadu 1913. 8°. 263 str.
- Kičevo v minaloto si i sega. Memoar ot delegacii na kičevskija kraj. Sofija, 1913 god. 4°. 12 str.
-

Največja slovenska hranilnica!

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ulica šte. 3

je imela koncem leta 1912 660 milijonov kron denarnega prometa,
42 milijonov kron vlog in 1 milijon 300 tisoč K rezervnega zaklada.
Sprejema vloge vsak delavnik. — Sprejema tudi vložne knjižice drugih
denarnih zavodov.

Vloženi denar obrestuje po

 $4\frac{1}{2}\%$ brez odbitka.

Pripisuje nevzdignjene obresti vsakega pol leta h kapitalu, da se tudi obrestujejo. Hranilnica je pupilarno varna. V njo vlagajo c. kr. sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev, župnišča, cerkven, občine pa občinski denar. Hranilnica stoji pod javno kontrolo in nadzorstvom c. kr. deželne vlade. Izključena je torej vsaka izguba vložnega denarja in to tudi za časa vojske, ker ima hranilnica denar razposojen na zemljišča. — Hranilnica posoja na zemljišča in poslopja proti $5\frac{1}{4}\%$ obrestim in najmanj $\frac{3}{4}\%$ amortizacije.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. — Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.